
MASTERPROEF

VRIJWILLIGE KINDERLOOSHEID ONDER DE LOEP

CONCEPTEN, DISCOURSEN EN MACHTSVERHOUDINGEN IN VERANDERING

De Coster Saar

Studentnummer: 02301284

Promotor: Dr. Sigrid Vertommen

Academiejaar 2024-2025

Datum indiening: 27/05/2025

Masterproef voorgelegd voor het behalen van de graad master in de Gender en
Diversiteit

Klassieke masterproef

Aantal woorden: 16667 woorden

(exclusief bronnen, eventuele grafieken of tabellen)

Deze masterproef is een examendocument dat niet werd gecorrigeerd voor eventueel vastgestelde fouten. In publicaties mag naar dit werk worden gerefereerd, mits schriftelijke toelating van de promotor(en) die met naam op de titelpagina is vermeld.

Tijdens mijn schakeljaar begon ik me te verdiepen in het onderwerp vrijwillige kinderloosheid. Wat aanvankelijk een klein idee was, groeide langzaam uit tot de basis van deze masterproef. Mijn interesse voor thema's rond gender, macht en maatschappelijke constructies werd verder aangewakkerd door geëngageerde docenten, zowel in mijn schakelprogramma als in mijn masterjaar. Zij leerden me hoe kritisch denken en academisch onderzoek hand in hand kunnen gaan.

Mijn fascinatie voor het constructivisme, en hoe dit mijn kijk op kennis en maatschappij heeft verlegd, vormde de rode draad doorheen dit onderzoek. Vrijwillige kinderloosheid bleek daarbij een bijzonder boeiend en gelaagd onderwerp, dat mijn blik op reproductie, keuzevrijheid en sociale normativiteit voorgoed heeft veranderd.

Ik wil in het bijzonder mijn promotor, Dr. Sigrid Vertommen, bedanken voor haar scherpe blik, stimulerende vragen en het vertrouwen dat zij in mijn traject stelde. Haar expertise en enthousiasme hebben een belangrijke rol gespeeld in het tot stand komen van dit werk.

Daarnaast ben ik mijn ouders enorm dankbaar voor de ruimte en mogelijkheden die zij mij altijd hebben geboden om te studeren en te groeien. Ook mijn oprechte dank aan mijn twee oma's, voor hun warme steun en aanmoediging in alle fases van dit proces.

Tot slot wil ik mijn vrienden uit de opleiding bedanken, voor hun luisterend oor, kritische reflecties, gedeelde twijfels en eindeloze aanmoediging. De vele uren die we samen in de bibliotheek doorbrachten, maakten dit traject niet alleen draaglijker, maar ook betekenisvoller. Jullie steun heeft me meer geholpen dan jullie misschien zelf beseffen.

Inhoud

Voorwoord	3
Abstract	6
1 Inleiding	7
1.1 Probleemstelling	7
1.2 Doelstelling.....	10
1.3 Onderzoeksvragen	11
2 Theoretisch kader	13
2.1 Foucault's concepten genealogie en dispositief	13
2.2 intersectionaliteit inclusief genderperspectief	16
2.3 Reproductieve rechtvaardigheid	18
3 Methodologie	20
3.1 Epistemologie.....	20
3.1.1 interpretatieve epistemologie	20
3.1.2 Positionering.....	21
3.2 Scoping review	23
3.2.1 Planningsfase	24
3.2.2 Protocol	25
3.2.3 Piloting van het protocol	29
3.2.4 Screening van titels en samenvattingen/ abstracts.....	30
3.2.5 Screening van volledig artikel	31
3.3 Resultaten op vormelijk niveau.....	32
3.4 Resultaten op inhoudelijke niveau.....	33
3.4.1 Thema 1: Conceptualisering van vrijwillige kinderloosheid	34
3.4.2 Thema 2: Intersectionaliteit en sociale ongelijkheden	39
3.4.3 Thema 3: verklaringen en predictoren van (niet-)ouderschap.....	45
3.4.4 Thema 4: Stigma en sociale representatie	50
3.4.5 Thema 5: Macht, reproductieve keuzes en rechtvaardigheid	54
3.4.6 Thema 6: Maatschappelijke positionering en beleving	56
4 conclusie.....	61

5	Epiloog	67
6	Bronnen	69
	Bijlagen	77
	Bijlage 1: overzicht van de onderzochte artikelen	77
	Bijlage 2: codeboek	87
	Bijlage 3: GENERATIEVE AI-GEBRUIK	93

ABSTRACT

Deze scriptie onderzoekt het concept van vrijwillige kinderloosheid via een scoping review van 23 wetenschappelijke artikels uit zes databanken. Hoewel kinderloosheid vaak wordt voorgesteld als een autonome keuze, toont deze studie dat zulke beslissingen ingebed zijn in maatschappelijke normen, culturele verwachtingen en machtsverhoudingen. Op basis van thematische analyse worden zes centrale thema's onderscheiden, waaronder conceptualisering, verklarende factoren, intersecties met sociale ongelijkheid en stigma. De analyse vertrekt vanuit Foucaults dispositiefdenken en genealogie, in combinatie met intersectionaliteit en reproductieve rechtvaardigheid. De bevindingen tonen hoe het dominante gebruik van het concept 'vrijwillige kinderloosheid' een beperkt keuzemodel reproduceert waarin vooral witte, middenklasse vrouwen centraal staan. Hierdoor blijven andere ervaringen structureel onderbelicht. De studie pleit dan ook voor een kritische en inclusieve herdenking van het concept, waarin kinderloosheid wordt begrepen als een dynamisch, sociaal gepositioneerd fenomeen binnen een continuüm van reproductieve (on)mogelijkheden.

1 INLEIDING

1.1 PROBLEEMSTELLING

Voor enkele deelnemers in een recente studie was een internetforum, zoals een van de childfree gemeenschappen op Facebook of Reddit, de eerste plek waar ze zich realiseerden dat het zelfs een optie was om geen moeder te worden (Patel, 2023). Dit illustreert hoe vrijwillige kinderloosheid niet altijd een vanzelfsprekende of beschikbare keuze is, maar vaak pas denkbaar wordt binnen specifieke sociale contexten. Het idee dat men kan kiezen voor een leven zonder kinderen is dus niet universeel beschikbaar, maar afhankelijk van culturele erkenning, representatie en toegang tot alternatieve referentiekaders.

Toch is vrijwillige kinderloosheid een concept dat steeds vaker opduikt in de wetenschappelijke literatuur, met name in contexten van hogere sociaaleconomische welvaart, zoals Vlaanderen (Miettinen et al., 2015). In deze literatuur wordt het vaak voorgesteld als een individuele en autonome keuze, en wordt het in publieke en academische discoursen doorgaans tegenover onvrijwillige kinderloosheid geplaatst, waarbij de eerste als bewuste beslissing en de tweede als gevolg van externe obstakels wordt geportretteerd (Roy et al., 2014; Sappleton, 2018).

Uit de verkennende artikelen die voor deze scriptie zijn gelezen, blijkt dat deze dichotomie vaak als dominant vertrekpunt fungeert in academisch onderzoek. Dit vereenvoudigt de complexiteit van kinderloosheid en negeert belangrijke factoren die de ervaring én mogelijkheid van (niet-)ouderschap beïnvloeden (Houseknecht, 1987; Shapiro, 2014; Leocádio, 2022; Ghavami Moshfegh & Seidi, 2024). Enerzijds roept deze theoretische indeling vragen op over wat als 'keuze' wordt beschouwd en in hoeverre deze keuzevrijheid beïnvloed wordt door sociale, culturele en economische contexten. Zogenaamd autonome beslissingen zijn immers vaak verweven met structurele beperkingen en maatschappelijke verwachtingen. Anderzijds zijn er ook empirische beperkingen: bepaalde groepen worden systematisch ondervertegenwoordigd in studies over vrijwillige kinderloosheid.

Sociale ongelijkheden, stigma en beperkte toegang tot reproductieve middelen beïnvloeden wie toegang heeft tot deze keuze, en dus ook wie wordt meegenomen in academisch onderzoek. Hierdoor blijft de bestaande kennisproductie vaak beperkt tot een relatief bevoorrechte groep, terwijl diverse ervaringen onderbelicht blijven.

Om deze leemtes te onderzoeken, richt dit onderzoek zich op de manier waarop vrijwillige kinderloosheid wordt gedefinieerd en geïnterpreteerd in academische literatuur. Daarbij wordt geanalyseerd hoe sociale ongelijkheid, macht en normativiteit hierin doorwerken. Met behulp van theoretische kaders zoals Foucaults genealogie en dispositief, intersectionaliteit en reproductieve rechtvaardigheid wordt blootgelegd hoe dominante ideeën over vrijwillige kinderloosheid worden geproduceerd en gereproduceerd.

Foucaults genealogie onderzoekt hierbij hoe waarheden historisch tot stand komen, terwijl het dispositief verwijst naar het netwerk van discoursen, praktijken en instituties die bepalen wat als kennis en waarheid geldt (Garland, 2014; Lemke, 2001). Deze begrippen helpen analyseren hoe kennisproductie over vrijwillige kinderloosheid wordt beïnvloed door historische machtsverhoudingen die bepaalde perspectieven, vaak die van witte, sociaal-economisch bevoorrechte groepen, centraal stellen.

Omdat Foucaults werk weinig expliciet ingaat op gender, vullen aanvullende kaders zoals intersectionaliteit inclusief het genderperspectief en reproductieve rechtvaardigheid dit theoretisch fundament aan. Zij bieden inzicht in hoe normen rond kinderloosheid verbonden zijn aan bredere maatschappelijke verwachtingen, en hoe keuzes ongelijk verdeeld zijn over verschillende sociale groepen (Scott, 1986; de Beauvoir, 1949; Foucault, 1980). Epistemische intersectionaliteit toont bovendien hoe sociale ongelijkheden zoals gender, etniciteit en klasse bepaalde stemmen systematisch uitsluiten uit de dominante kennisproductie over vrijwillige kinderloosheid (Crenshaw, 1989; Collins, 2000; Inhorn, 2003).

Er is dus al veel onderzoek gedaan naar vrijwillige kinderloosheid, waarbij het concept vanuit uiteenlopende invalshoeken wordt benaderd, zoals persoonlijkheid, sociaaleconomische factoren, culturele normen en het idee van keuzevrijheid. Houseknecht (1987) toonde al aan hoe vrijwillige kinderloosheid in de jaren tachtig in de VS vaak werd gezien als een afwijking van traditionele normen, wat leidde tot sociale stigmatisering. Shapiro (2014) verbond deze keuze aan geslacht, klasse en leeftijd, en toonde aan hoe deze factoren invloed uitoefenen op zowel de keuze zelf als de sociale reacties daarop. Leocádio (2022) besprak theoretische benaderingen en beschreef verschillende paden naar (vrijwillige) kinderloosheid, met nadruk op sociaaleconomische elementen zoals opleiding en religie. Ghavami Moshfegh en Seidi (2024) richtten zich specifiek op hoogopgeleide vrouwen en toonden aan hoe verschillende culturele achtergronden, veranderende levensstijlen en percepties van ouderschap deze keuze beïnvloeden.

Wat deze vier bijdragen gemeen hebben, is hun focus op factoren die leiden tot de keuze voor kinderloosheid. Tegelijkertijd nemen ze deze keuze vaak als een vaststaand gegeven en besteden ze minder aandacht aan de bredere machtsstructuren die zulke keuzes mogelijk maken of beperken. De invloed van sociale ongelijkheid op de totstandkoming én representatie van deze keuzes blijft onderbelicht. Zo blijven bepaalde groepen en ervaringen, die niet in het dominante discours passen, buiten beeld.

Dit onderzoek tracht die leemte op te vullen door niet enkel te kijken naar verklaringen en gevolgen van vrijwillige kinderloosheid, maar vooral naar de manier waarop het concept wordt geconstrueerd in de literatuur. Daarbij wordt onderzocht hoe machtsverhoudingen en normatieve ideeën de representatie van vrijwillige kinderloosheid beïnvloeden, en hoe dit bijdraagt aan de marginalisering van bepaalde sociale groepen binnen de academische kennisproductie.

Het onderzoek streeft ernaar bij te dragen aan een meer inclusief en intersectioneel begrip van reproductieve keuzes en de sociale ongelijkheden die daarmee gepaard gaan. Concreet betekent dit dat er, aan de hand van een scoping review van de bestaande academische literatuur over vrijwillige kinderloosheid, wordt gestreefd naar het beantwoorden van de volgende doelstellingen:

1. Inzicht verkrijgen in de manieren waarop vrijwillige kinderloosheid wordt benoemd, gedefinieerd en geconceptualiseerd in de academische literatuur, met aandacht voor de invloed van epistemische en intersectionele structuren op deze definities. Dit zal worden bereikt door literatuur te analyseren uit diverse disciplines, zoals genderstudies, sociologie en psychologie, gepubliceerd in de afgelopen 50 jaar.
2. De dominante epistemologische en methodologische benaderingen in studies over vrijwillige kinderloosheid analyseren, en onderzoeken hoe epistemische ongelijkheden en machtsverhoudingen sociale ongelijkheden weerspiegelen en versterken.
3. Begrijpen welke groepen het meest vertegenwoordigd zijn en welke gemarginaliseerd worden in deze literatuur, en hoe deze representatie sociale ongelijkheden weerspiegelt, met een focus op intersectionaliteit.
4. Bijdragen aan een meer inclusief en intersectioneel begrip van vrijwillige kinderloosheid door alternatieve perspectieven en benaderingen aan te reiken, die beter de ervaringen van gemarginaliseerde groepen weerspiegelen en de epistemische structuren die hen uitsluiten uitdagen.

Deze doelstellingen zullen gerealiseerd worden door een scoping review die theoretische inzichten uit het werk van Foucault, intersectionaliteit en reproductieve rechtvaardigheid combineert met empirisch materiaal uit recente studies (gepubliceerd binnen de laatste 50 jaar). Het resultaat van dit onderzoek is bedoeld om een basis te leggen voor verdere reflectie over reproductieve rechtvaardigheid, sociaal-economische ongelijkheid, en de bredere implicaties van kennisproductie

rondom vrijwillige kinderloosheid, met een nadruk op inclusie en diversiteit in toekomstige wetenschappelijke onderzoeken.

1.3 ONDERZOEKSVRAGEN

Bovenstaande onderzoeksdoelen kunnen worden vertaald in een centrale onderzoeksvraag met bijbehorende deelvragen.

De centrale onderzoeksvraag van deze studie is: *In hoeverre worden gender- en intersectionele dynamieken weerspiegeld in het concept van vrijwillige kinderloosheid, en hoe beïnvloeden definities en epistemologische benaderingen de representatie van sociale groepen in de wetenschappelijke literatuur?*

Om deze vraag te beantwoorden, worden vier grote deelvragen onderzocht:

1. Hoe wordt vrijwillige kinderloosheid benoemd en gedefinieerd in Nederlandstalige en Engelstalige literatuur, en welke sociaal-culturele factoren beïnvloeden deze conceptualiseringen? Deze deelvraag onderzoekt hoe het concept vrijwillige kinderloosheid gedefinieerd wordt in verschillende wetenschappelijke contexten, en hoe taalgebruik, culturele waarden en historische ontwikkelingen deze definities vormgeven. Daarbij wordt kritisch gekeken naar de veronderstelde scheiding tussen 'vrijwillige' en 'onvrijwillige' kinderloosheid, en de rol van keuzevrijheid en ongelijkheid in deze conceptualisaties.

2. Welke thema's domineren de wetenschappelijke literatuur over vrijwillige kinderloosheid, en in welke mate weerspiegelen deze thema's bredere maatschappelijke discoursen en machtsverhoudingen? Deze deelvraag kijkt naar terugkerende inhoudelijke accenten in de literatuur (zoals partnerinvloed, stigma of reproductieve autonomie) en onderzoekt hoe maatschappelijke normen, zoals het moederschapsideaal of heteronormativiteit, invloed uitoefenen op de thematische focus binnen het onderzoeksveld.

3. Hoe beïnvloeden gehanteerde definities de aard, methodologie en interpretatie van empirisch onderzoek naar vrijwillige kinderloosheid?

Hier ligt de focus op de wijze waarop definities van vrijwillige kinderloosheid de vorm en inhoud van onderzoek sturen. Er wordt onderzocht welke disciplines en onderzoeksmethoden dominant zijn, hoe definities de selectie van respondenten en interpretatie van resultaten beïnvloeden, en welke onderzoeksvragen hierdoor centraal of net onderbelicht blijven.

4. Welke sociale groepen worden geïnccludeerd of uitgesloten in studies over vrijwillige kinderloosheid, en hoe beïnvloeden intersectionele dynamieken (zoals gender, klasse en etniciteit) deze representatie?

Hier wordt geanalyseerd welke groepen het vaakst onderzocht worden, en wie er structureel buiten beeld blijft. De focus ligt op de rol van intersecties zoals gender, sociale klasse, etniciteit en seksuele oriëntatie in de toegang tot en representatie binnen onderzoek over vrijwillige kinderloosheid, en op de implicaties van deze uitsluitingen voor de algemene kennisproductie.

Deze deelvragen worden verder uitgewerkt binnen een theoretisch kader dat inzicht biedt in de complexe dynamieken van gender, intersectionaliteit en sociale ongelijkheid, wat essentieel is om de representatie van vrijwillige kinderloosheid in de wetenschappelijke literatuur te begrijpen.

2.1 FOUCAULT'S CONCEPTEN GENEALOGIE EN DISPOSITIEF

Zowel de genealogie als het dispositief van Foucault vormen de kern van het theoretisch kader van deze scriptie en bieden handvatten om de complexe wisselwerking tussen macht, kennis en sociale structuren te analyseren.

Foucaults genealogie biedt een kritische manier om de totstandkoming en ontwikkeling van ideeën, normen en praktijken te onderzoeken. In tegenstelling tot klassieke geschiedschrijving, die vaak lineaire en eenduidige verhalen presenteert, maakt de genealogie het mogelijk om de onderliggende netwerken van macht en kennis bloot te leggen die sociale structuren vormgeven (Garland, 2014). Het gaat daarbij niet enkel om het achterhalen van de oorsprong van een concept, maar vooral om het analyseren van hoe bepaalde ideeën zich door de tijd hebben ontwikkeld en welke machtsmechanismen daaraan ten grondslag liggen. Kennis wordt niet opgevat als neutraal of objectief, maar als iets dat altijd ontstaat en verandert binnen specifieke sociale, culturele en politieke contexten (Folkers, 2016; de Oliveira, 2012). Dit is bijzonder relevant voor vrijwillige kinderloosheid, waar de keuze om geen kinderen te krijgen niet losstaat van bredere maatschappelijke verwachtingen en machtsstructuren. Genealogie maakt zichtbaar hoe reproductieve keuzes, zoals het bewust afzien van ouderschap, historisch gevormd zijn en beïnvloed worden door opvattingen over vrouwelijkheid, moederschap en sociale rollen (Nardi et al., 2005).

Cruciaal is dat het concept van vrijwillige kinderloosheid pas betekenis krijgt binnen bepaalde contexten. Het feit dat deze keuze benoembaar of geproblematiseerd kan worden, is het resultaat van een historisch proces waarin macht bepaalt wat als denkbaar, toelaatbaar of afwijkend geldt. Genealogie laat dus niet alleen zien wat er gekozen wordt, maar ook hoe bepaalde keuzemogelijkheden en sociale categorieën tot stand komen of juist onmogelijk gemaakt worden afhankelijk van het krachtenveld waarin zij ontstaan.

Een tweede belangrijk concept in dit kader is het dispositief. Dit begrip verwijst naar het geheel van discursieve en niet-discursieve elementen, dat wil zeggen, zowel talige en symbolische vormen van kennis (zoals wetgeving, media en wetenschap) als materiële en institutionele praktijken (zoals beleid, instellingen en sociale gewoonten), die gezamenlijk machtsverhoudingen structureren en gedrag reguleren (Lemke, 2001; Raffnsøe et al., 2014). In tegenstelling tot benaderingen die zich beperken tot taal of discours, erkent het dispositief ook de rol van materiële en institutionele praktijken. Het laat zien hoe macht en kennis met elkaar verweven zijn en hoe die verwevenheid sociale orde produceert.

Foucault beschouwt macht daarbij niet enkel als iets onderdrukkend, maar ook als iets productiefs: macht vormt subjecten, bepaalt wat als normaal wordt gezien, en organiseert welke gedragingen en identiteiten als aanvaardbaar gelden (Rantakari, 2016). Dit wordt door Villadsen (2021) verder uitgewerkt in het idee van 'dispositional analytics', waarbij de nadruk ligt op de dynamiek tussen macht, kennis, subjectiviteit en institutionele verandering. Binnen dit kader wordt zichtbaar hoe maatschappelijke normen rond reproductie, autonomie of vrouw-zijn tot stand komen, en hoe keuzes zoals vrijwillige kinderloosheid ingebed zijn in bredere sociaal-politieke systemen.

Net als bij de genealogie is het ook bij het dispositief van belang te erkennen dat vrijwillige kinderloosheid niet enkel een individuele beslissing is, maar een sociaal geproduceerd fenomeen dat pas mogelijk en herkenbaar wordt binnen specifieke dispositieven. Het dispositief maakt zichtbaar hoe bepaalde gedragingen, zoals het afzien van ouderschap, niet alleen worden beïnvloed door dominante discourses over gender en reproductie, maar ook hoe het bestaan van een categorie als 'vrijwillige kinderloosheid' voortkomt uit een samenspel van discursieve en niet-discursieve krachten die bepalen wat als legitiem, afwijkend of normaal geldt.

Daarbij is het belangrijk te erkennen hoe ook de academische wereld zelf bijdraagt aan de totstandkoming van deze categorie. Het concept vrijwillige kinderloosheid wordt in onderzoek vaak vormgegeven aan de hand van assumpties rond 'keuze', waarbij de nadruk op individuele agency structureel ingebed zit in de manier waarop vragen worden gesteld, data worden geïnterpreteerd en bepaalde groepen al dan niet worden opgenomen in het onderzoeksveld. Zo beïnvloedt de academische reproductie van het begrip niet alleen hoe vrijwillige kinderloosheid wordt onderzocht, maar ook wie er wordt gerepresenteerd en wie onzichtbaar blijft in deze kennisproductie.

Foucaults benadering stelt daarom fundamentele vragen bij het idee van universele waarheden of neutrale rationaliteit. Hij wijst erop dat zogenaamde breuken of verschuivingen in kennisproductie niet toevallig zijn, maar altijd verbonden zijn met machtsrelaties en de belangen van instituties. Zowel de genealogie als het dispositief helpen om kritisch na te denken over wat als 'normaal' of 'aanvaardbaar' wordt gezien, en tonen hoe deze normen sociaal geconstrueerd en historisch gegroeid zijn, net zoals dat geldt voor begrippen als gender en reproductie (Garland, 2014; Lemke, 2001).

Binnen het thema van vrijwillige kinderloosheid is het dan ook essentieel om te begrijpen hoe dit concept historisch is gevormd en ingebed geraakt is in bredere machtsstructuren en sociale normen. De genealogie maakt het mogelijk om hier dieper op in te gaan, terwijl het dispositief inzicht biedt in de manier waarop vrijwillige kinderloosheid in de hedendaagse samenleving wordt gerepresenteerd, waarbij sommige perspectieven worden gelegitimeerd, terwijl andere juist worden uitgesloten of gemarginaliseerd.

Hoewel Foucault in zijn analyses gender en intersectionaliteit nauwelijks expliciet benoemt, biedt zijn werk wel een kritische basis die zich goed laat aanvullen met deze perspectieven. In het verdere theoretisch kader wordt daarom aangevuld met gender- en intersectionele benaderingen, die het mogelijk maken om machtsrelaties nog specifiekere te analyseren in relatie tot geslacht, etniciteit, klasse en andere sociale assen van verschil.

Het theoretische kader van intersectionaliteit biedt een aanvullende, maar cruciale lens om de complexiteit van vrijwillige kinderloosheid te begrijpen, doordat het verschillende dimensies van identiteit, zoals gender, ras, sociale klasse en seksualiteit, met elkaar verbindt. Geïntroduceerd door Kimberlé Crenshaw (1989), benadrukt intersectionaliteit dat identiteitsdimensies zoals gender, etniciteit, klasse en seksualiteit niet los van elkaar staan, maar samen specifieke vormen van uitsluiting en ongelijkheid kunnen veroorzaken. Patricia Hill Collins (2000) bouwt hierop voort met haar idee van de matrix of domination, waarin ze uitlegt hoe systemen van onderdrukking zoals racisme, seksisme en klassisme structureel met elkaar verweven zijn. Terwijl Crenshaw focust op de unieke ervaringen van individuen met meerdere gemarginaliseerde identiteiten, richt Collins zich op de bredere machtsstructuren die deze ervaringen vormgeven.

Binnen dit kader is gender een essentieel begrip om te begrijpen hoe maatschappelijke verwachtingen rond reproductie sterk gekleurd worden door het geslacht van het individu. Moederschap wordt in veel samenlevingen gezien als een 'natuurlijke' en normatieve rol voor vrouwen, wat de verwachting oproept dat vrouwen hun reproductieve capaciteiten zouden moeten benutten (de Beauvoir, 1949). Deze verwachting is diep ingebed in patriarchale en heteronormatieve systemen waarin vrouwen worden gepositioneerd als verzorgers en reproductieve actoren (Butler, 1990). Gender wordt hierbij benaderd als een sociaal construct, een idee dat feministische denkers zoals Simone de Beauvoir al vroeg onder de aandacht brachten (1949). Binnen dit discours wordt de keuze om geen kinderen te krijgen vaak afgedaan als afwijkend of problematisch (Scott, 1986), wat kan leiden tot stigmatisering en sociale afkeuring.

Vrijwillige kinderloosheid wordt dan ook vaak sterker geproblematiseerd bij vrouwen dan bij mannen, die doorgaans minder onder druk staan om aan het ouderschapsideaal te voldoen. Deze genderdimensie laat zien hoe vrouwen vaker negatieve reacties krijgen wanneer ze afwijken van traditionele verwachtingen rond moederschap. Daarnaast kunnen klasse en etniciteit deze ervaringen versterken of verzwakken: vrouwen uit hogere sociale klassen of met meer privileges kunnen vaak makkelijker hun eigen keuzes maken zonder zware repercussies, terwijl vrouwen uit gemarginaliseerde groepen vaak minder ruimte ervaren om af te wijken van de norm (Inhorn, 2003).

Door gender binnen een intersectioneel perspectief te plaatsen, wordt duidelijk dat vrijwillige kinderloosheid nooit los te zien is van bredere sociale ongelijkheden. Het maakt zichtbaar hoe macht en normativiteit samenkomen in de levens van individuen, en hoe hun reproductieve keuzes onderhevig zijn aan voortdurende maatschappelijke beoordeling en hiërarchisering. Intersectionaliteit biedt zo de mogelijkheid om de diepere sociaal-culturele dynamieken te doorgronden die bepalen hoe de keuze voor vrijwillige kinderloosheid wordt ervaren en gewaardeerd. Het toont hoe sociale normen en machtsstructuren doorwerken in de mate van keuzevrijheid die mensen hebben, afhankelijk van hun intersecterende identiteit. Personen uit gemarginaliseerde groepen ondervinden vaak meer obstakels en uitsluiting, terwijl mensen met meer privileges doorgaans meer ruimte hebben om hun reproductieve keuzes zonder stigma vorm te geven.

Deze benadering maakt duidelijk dat de veronderstelde 'vrije' keuze bij vrijwillige kinderloosheid nooit puur individueel is, maar nauw verweven met sociale structuren en machtsverhoudingen. Intersectionaliteit helpt te begrijpen hoe deze keuzes verschillen afhankelijk van maatschappelijke, culturele en economische contexten, en hoe ze in sommige gevallen zelfs onmogelijk worden gemaakt. Individen in verschillende posities staan immers voor uiteenlopende uitdagingen en barrières. Door deze gelaagdheid te erkennen ontstaat ruimte voor een inclusievere benadering van vrijwillige kinderloosheid, die recht doet aan de diverse ervaringswerelden van zowel vrouwen als mannen.

2.3 REPRODUCTIEVE RECHTVAARDIGHEID

Het laatste perspectief is het Reproductive Justice Framework, ontwikkeld door SisterSong Women of Color Reproductive Health Collective en voor het eerst geformuleerd door Black women activists in 1994. Dit kader biedt een bredere, intersectionele benadering van reproductieve rechten door verder te kijken dan het traditionele pro-choice paradigma, dat zich vooral richt op de juridische toegang tot abortus en anticonceptie. In plaats daarvan benadrukt reproductieve rechtvaardigheid de structurele ongelijkheden die reproductieve autonomie beïnvloeden, zoals economische rechtvaardigheid, toegang tot onderwijs, gezondheidszorg, huisvesting en immigratierechten (Ross, 2017; Price, 2020). Dit perspectief stelt dat reproductieve keuzes niet los kunnen worden gezien van de sociale, politieke en economische context waarin mensen leven.

Dit raamwerk draagt bij aan mijn scriptie door te benadrukken dat reproductieve autonomie niet alleen een individuele keuze is, maar ook sociaal ingebed. Het helpt te begrijpen hoe vrijwillige kinderloosheid niet noodzakelijk een universele en toegankelijke optie is, maar beïnvloed wordt door machtsstructuren en ongelijkheden. Hiervoor kan dan weer verwezen worden naar het werk van Foucault. Het laat zien hoe bepaalde groepen, zoals vrouwen van middelbare leeftijd of mensen uit een lagere sociaaleconomische positie, minder vrijheid ervaren om vrijwillig kinderloos te blijven, omdat hun reproductieve keuzes onder druk staan door bijvoorbeeld economische onzekerheid, culturele verwachtingen of beperkte toegang tot gezondheidszorg.

Daarnaast kan het reproductieve rechtvaardigheidskader gebruikt worden als een kritische manier om het dominante discours rond kinderloosheid te analyseren, hoe het tot stand komt en hoe het systematisch bepaalde stemmen en groepen reproduceert. In academische debatten wordt over kinderloosheid vaak gesproken als een 'keuze' die een reactie is op persoonlijke voorkeuren en waarden. Het reproductieve kader gaat verder door te stellen dat deze keuze niet voor iedereen even vanzelfsprekend is. Dit sluit aan bij mijn onderzoekshypothese.

Het sluit bovendien aan bij een genuanceerder begrip van agency, zoals dat door Saba Mahmood wordt gepresenteerd. Zij daagt het dominante Westerse idee uit dat agency vooral bestaat uit verzet tegen sociale normen, en laat zien dat agency ook kan schuilen in het bewust en betekenisvol conformeren aan normen binnen de context waarin iemand leeft (Mahmood, 2016). Dit perspectief helpt te begrijpen hoe mensen continu navigeren tussen maatschappelijke verwachtingen rond voortplanting en hun eigen reproductieve keuzes. Het roept daarmee de vraag op of vrijwillige kinderloosheid en ouderschap altijd autonoom zijn, of juist het resultaat van complexe onderhandelingen met dominante normen.

Ten slotte kan het raamwerk een brug slaan tussen activisme en academisch onderzoek. Door te erkennen dat reproductieve autonomie meer is dan alleen wettelijke rechten, kan het helpen om door de bredere discussies over structurele ongelijkheid te navigeren. Het benadrukt dat toegang tot middelen en sociaaleconomische stabiliteit essentieel zijn voor het maken van echte keuzes over ouderschap en kinderloosheid (Ross, 2017; Gilliam et al., 2009). Door deze perspectieven te integreren, helpt mijn onderzoek om de complexiteiten en ongelijkheden binnen het discours rondom vrijwillige kinderloosheid beter te begrijpen.

3 METHODOLOGIE

3.1 EPISTEMOLOGIE

Dit onderzoek maakt gebruik van een interpretatieve epistemologie, aangevuld met feministische inzichten. Mijn sociale positie als onderzoeker beïnvloedt de interpretatie en benadering van het onderwerp. Hieronder wordt de epistemologische basis en mijn positionering verder toegelicht.

3.1.1 INTERPRETATIEVE EPISTEMOLOGIE

In dit onderzoek wordt gewerkt met een interpretatieve epistemologie, aangevuld met feministische inzichten. De interpretatieve visie ziet kennis als afhankelijk van de onderzoeker, de werkelijkheid is niet volledig objectief of kan in ieder geval niet op een neutrale manier waargenomen worden. Kennis wordt altijd geïnterpreteerd binnen een specifieke sociale, culturele en historische context. Dit sluit aan bij het constructivisme, dat kennis ziet als geconstrueerd door taal en sociale interactie (De Graeve, 2023).

Daarnaast baseer ik me op feministische epistemologieën, met name de feministische standpunttheorie en het concept van gesitueerde kennis. De feministische standpunttheorie stelt dat kennis gesitueerd is, hoe iemand denkt, spreekt of onderzoekt, is verbonden aan zijn of haar plaats binnen sociale machtsstructuren. Dit maakt dat mensen in gemarginaliseerde posities een epistemologisch privilege kunnen hebben, omdat hun perspectief machtsstructuren blootlegt die onzichtbaar blijven vanuit dominante perspectieven (Harding, 1986). Gesitueerde kennis van Haraway (1988) vult dit aan door te benadrukken dat kennis altijd gevormd wordt vanuit een specifiek perspectief en binnen een specifieke context. Dit betekent dat kennis nooit neutraal is, maar ethische en politieke consequenties heeft. Dit is relevant voor mijn analyses van gender, intersectionaliteit en reproductieve rechtvaardigheid, omdat deze concepten erkennen dat sociale posities en machtsverhoudingen de manier beïnvloeden waarop kennis wordt geproduceerd en ervaren.

Dit sluit ook aan bij de ideeën van het feministisch poststructuralisme, dat het bestaan van een universeel, rationeel subject ontkent en stelt dat sociale categorieën meervoudig, fluïde en soms tegenstrijdig zijn. Dit past bij de benadering van vrijwillige kinderloosheid in dit onderzoek, waarin het concept niet als eenduidig wordt beschouwd, maar als discursief geconstrueerd en mede gevormd door de sociale en culturele context. Door normatieve praktijken te deconstrueren, worden de gendergerelateerde en intersectionele machtsverhoudingen blootgelegd (De Graeve, 2023).

Al deze epistemologische keuzes sluiten aan bij het theoretisch kader van dit onderzoek, dat in het eerdere deel *theoretisch kader* al werd besproken. Aan de hand van de genealogie en dispositiefanalyse van Foucault onderzoek ik of en hoe discursieve en institutionele machtsstructuren het concept van vrijwillige kinderloosheid beïnvloeden. Tegelijkertijd worden het genderperspectief, intersectionaliteit en reproductieve rechtvaardigheid gebruikt om sociale ongelijkheden verder bloot te leggen en om te analyseren hoe gender, klasse en andere ervaringsaspecten verschillende ervaringen en percepties rond vrijwillige kinderloosheid vormen.

3.1.2 POSITIONERING

Vanuit feministische epistemologieën, zoals de standpunttheorie en het concept van gesitueerde kennis, is het belangrijk te erkennen dat mijn perspectief als onderzoeker gevormd wordt door wie ik ben en de context waarin ik leef (De Graeve, 2023). Dit perspectief brengt zowel blinde vlekken als unieke inzichten met zich mee. In lijn met Demar (2025, in Cooke & Nyhagen) beschouw ik persoonlijke ervaring en emotionele reflexiviteit als waardevolle elementen in onderzoek, terwijl ik tegelijkertijd kritisch blijf op de invloed van mijn positie.

Ik ben een witte, opgeleide, middenklasse, heteroseksuele vrouw, wat betekent dat ik bepaalde sociale en economische privileges heb. Hoewel gender een cruciaal onderdeel vormt van dit onderzoek, besef ik dat mijn ervaringen niet universeel zijn en steeds in wisselwerking staan met andere factoren zoals klasse, etniciteit en seksualiteit. Tegelijkertijd probeer ik me bewust te zijn van de manier waarop mijn witheid mijn beleving en persoonlijke perspectief beïnvloedt. Zowel Wekker (2016) als McIntosh (1988) wijzen erop dat witte onderzoekers vaak hun eigen bevoorrechte positie niet erkennen. Door mijn eigen positie expliciet te benoemen en kritisch te benaderen, tracht ik deze blinde vlekken te herkennen en te erkennen.

Naast mijn eigen ervaring, namelijk dat ik zelf al veel heb nagedacht over vrijwillige kinderloosheid zonder een definitieve keuze te maken, volg ik gedurende mijn gehele onderzoek de drie verdere stappen van Demar (2025, in Cooke & Nyhagen). Ik betrek ook de ervaringen van anderen en reflecteer kritisch tijdens het luisteren naar en lezen over hun verhalen. Daarbij kijk ik zowel naar overeenkomsten als naar verschillen tussen onze ervaringen. Bovendien blijf ik me bewust van de institutionele context waarin ik werk. Ik ben op dit moment student aan de UGent, wat bepaalde verwachtingen met zich meebrengt waar ik eveneens kritisch over nadenk. Op deze manier tracht ik een vorm van emotionele reflexiviteit te ontwikkelen tijdens mijn onderzoeksproces.

Deze gehele positionering kan mijn selectie, interpretatie en presentatie van kennis binnen het scoping review beïnvloeden, aangezien mijn keuzes mogelijk gekleurd zijn bij het beoordelen van titels en abstracts die mij het meest relevant lijken. Toch probeer ik me hier bewust van te blijven en deze invloed zoveel mogelijk te beperken.

Door theoretische kaders en epistemologische benaderingen te hanteren, probeer ik machtsstructuren bloot te leggen, terwijl ik kritisch reflecteer op mijn eigen positie en de invloed daarvan op dit onderzoek.

Voor dit onderzoek kwamen twee methoden in aanmerking: een scoping review of een systematisch literatuuronderzoek. Een vergelijkende literatuurstudie bleek minder geschikt, omdat dit zich voornamelijk richt op het vergelijken van goed gedefinieerde en homogene studies (Decorte, 2011).

Na het bestuderen van beide methoden bleek een scoping review het meest geschikt voor deze thesis. Een systematisch literatuuronderzoek is vooral aangewezen wanneer de bestaande literatuur gestructureerd en eenduidig is, en wanneer er een duidelijke, afgebakende onderzoeksvraag geformuleerd kan worden waarop een eenduidig antwoord mogelijk is, wat in dit geval niet van toepassing is (Munn et al., 2018).

Een scoping review daarentegen richt zich op het verkennen van de reikwijdte en aard van bestaande studies. Dit sluit nauw aan bij het doel van deze thesis: het in kaart brengen van literatuur over vrijwillige kinderloosheid, inclusief de definities, framing en sociaal-economische ongelijkheden die hiermee gepaard gaan. Scoping reviews werden ontwikkeld als een tussenvorm tussen systematische en narratieve reviews (Arksey & O'Malley, 2005) en worden vaak ingezet wanneer onderzoeksvragen nog niet volledig scherp zijn afgebakend (Munn et al., 2018). Ze bieden de nodige flexibiliteit om brede en complexe concepten te verkennen en structureren, zoals vrijwillige kinderloosheid (Daudt et al., 2013).

Deze methode maakt het mogelijk om niet alleen het concept zelf in kaart te brengen, maar ook de machtsstructuren die ermee verweven zijn, zonder daarbij te vertrekken van vooraf vastgelegde aannames of een strikt afgebakende vraagstelling. Dat zou immers voorbijgaan aan de centrale hypothese van deze scriptie: dat ook de manier waarop we onderzoeken en onderzoeksvragen formuleren, mee vorm geeft aan het onderzoeksveld zelf.

Voor de scoping review wordt een proces in zes stappen gevolgd, zoals aanbevolen in de PRISMA-richtlijn (Tricco et al., 2018). De eerste stap, de planningsfase, omvat het formuleren van de onderzoeksvraag en het vaststellen van de bijbehorende doelstellingen. In de tweede stap wordt een protocol opgesteld om het proces te structureren. Vervolgens wordt de zoekstrategie uitgevoerd (stap 3), waarna artikelen worden geselecteerd a.d.h.v. de in- en exclusiecriteria en vindt er een screening van titels en samenvattingen (TA-screening) plaats (stap 4), gevolgd door een screening van de volledige tekst (stap 5). Tot slot wordt de verzamelde data samengevat en verwerkt in een datasynthese (stap 6). Door dit stapsgewijze proces zorgvuldig te volgen, wordt gezorgd voor transparantie, repliceerbaarheid en betrouwbaarheid van de review.

3.2.1 PLANNINGSFASE

De planningsfase vormt de basis van deze scoping review en begint met het kiezen van het onderwerp, de doelstellingen, de onderzoeksvragen en het theoretisch kader. Het onderwerp van deze review is de conceptualisering van vrijwillige kinderloosheid, met specifieke aandacht voor sociaal-economische ongelijkheden, reproductieve keuzes, agency, culturele framing, gender, epistemologie en intersectionaliteit.

De centrale onderzoeksvraag werden hierna opgesteld en zijn reeds vermeld in deel 1: *inleiding*.

Als theoretisch kader hanteer ik drie benaderingen. Foucaults concepten genealogie en dispositief gebruik ik om te analyseren hoe kennis en macht samenkomen in discoursen rond vrijwillige kinderloosheid. Daarnaast werk ik met intersectionaliteit, inclusief een genderperspectief, om de invloed van gender, ras en klasse op kennisvorming te onderzoeken. Tot slot gebruik ik het kader van reproductieve rechtvaardigheid, dat reproductieve autonomie centraal stelt en tegelijk witte, liberale aannames bevraagt. Deze kaders werden eerder besproken in deel 2: *Theoretisch kader*.

De focus ligt op literatuur vanaf de jaren 1970, toen vrijwillige kinderloosheid een belangrijk onderzoeksgebied werd, met Veevers' werk uit 1973 als keerpunt. In deze periode verschoof de terminologie van "childless" naar "childfree," wat de actieve keuze benadrukte (Blackstone & Stewart, 2012). De context is zeer ruim en omvat alles rond de bredere maatschappelijke en wetenschappelijke discussie rond (vrijwillige) kinderloosheid.

3.2.2 PROTOCOL

De tweede fase van de scoping review betreft het opstellen van een gedetailleerd protocol dat de verschillende aspecten van het zoekproces omvat. Dit waarborgt transparantie, wat op zijn beurt consistentie en reproduceerbaarheid van de scoping review bevordert. Het protocol bestaat uit vijf stappen die hieronder worden beschreven.

3.2.2.1 Inclusie- en exclusiecriteria

De eerste stap is het definiëren van de inclusie- en exclusiecriteria. Deze worden vastgesteld op basis van de relevantie van de literatuur met betrekking tot de onderzoeksvraag en de doelstelling van de review.

Voor deze review zijn drie inclusiecriteria gehanteerd. Het belangrijkste criterium is dat de geselecteerde studies betrekking moeten hebben op vrijwillige kinderloosheid, in relatie tot thema's zoals gender, intersectionaliteit, sociaal-economische ongelijkheden, culturele framing en reproductieve rechtvaardigheid en agency.

Het tweede inclusie criterium is dat de studie tussen 1970 en nu moet zijn uitgevoerd. De reden hiervoor is uitgelegd in een eerder onderdeel, *planningsfase*. Tot slot is er een taalcriterium: de bronnen moeten in het Nederlands of Engels zijn, vanwege de taalvaardigheid van de auteur van deze masterproef.

De exclusiecriteria zijn simpelweg studies die niet ingaan op vrijwillige kinderloosheid of geen aandacht besteden aan gender, sociaaleconomische, culturele of reproductieve aspecten van het onderwerp.

Tot slot zal de vorm van de bron niet bepalen of deze wel of niet wordt opgenomen. Aangezien het om een exploratieve scoping review gaat, wordt er geen rekening gehouden met de vorm en rechtmatigheid van de bron. Omdat het doel van een scoping review is om een uitgebreid overzicht van de literatuur te bieden, is een beoordeling van het risico op vertekening hierbij niet direct noodzakelijk (Peters et al., 2021). Wel is het vereist dat de volledige bron beschikbaar is, inclusief de volledige tekst.

3.2.2.2 Zoekstrategieën

Het tweede deel van het protocol is het kiezen van de specifieke zoekstrategie. Dit omvat een paar stappen. De eerste stap is het selecteren van de sleutelwoorden. Deze woorden zullen in de tweede stap worden gecombineerd tot de uiteindelijke zoektermen (of search strings in het Engels). Booleaanse operatoren 'AND', 'OR' en 'NOT' worden gebruikt om woorden te combineren en de zoekmachine te laten zoeken naar specifieke woordcombinaties. Voor deze scoping review zullen zoektermen worden gebruikt die verband houden met vrijwillige kinderloosheid, keuzevrijheid, sociaal-economische ongelijkheden, culturele framing en reproductieve keuzes. Hieronder staan enkele voorbeelden van mogelijke combinaties.

- "voluntary childlessness" OR "childfree"
- "reproductive choices" OR "reproductive freedom"
- "socioeconomic inequalities" OR "social class"
- "agency" AND "cultural framing"
- "gender" AND "childlessness"

Deze zoektermen worden zodanig gecombineerd dat ze voldoende resultaten opleveren, maar niet te veel, zodat de zoekresultaten specifiek en gericht blijven. Het zoekproces zal worden uitgevoerd in verschillende databanken, zoals PubMed, Scopus, Google Scholar, Web of Science, Limo en HeinOnline.

3.2.2.3 Zoekmachines

Ook de keuze van de databanken waarin gezocht zal worden, is een cruciale stap bij het vinden van relevante informatie voor deze scriptie. Daarom is er een keuze gemaakt voor de databanken en zoekmachines waarin deze zoektermen zouden worden ingevoerd. Voor dit specifieke onderwerp werden de databanken PubMed, Scopus, Google Scholar, Limo en HeinOnline gekozen als zoekplaatsen.

In de eerste plaats is gekozen voor PubMed, omdat deze databank zich voornamelijk richt op medische en sociaalwetenschappelijke literatuur. Aangezien aspecten zoals reproductieve keuzes en sociaal-economische factoren vaak worden onderzocht in de context van gezondheid en welzijn, lijkt deze databank relevant. Bovendien biedt PubMed de mogelijkheid om te zoeken via titels, samenvattingen en kernwoorden.

Ten tweede is gekozen voor zowel Scopus als Web of Science omdat het multidisciplinaire citatiedatabanken zijn die voornamelijk wetenschappelijke publicaties bevatten, waaronder studies over sociale wetenschappen en genderstudies. Deze databanken bieden een breed scala aan artikelen en, doordat zoektermen nauwkeurig maar toch flexibel toegepast kunnen worden, zijn ze in deze context gemakkelijk te gebruiken.

Ook Google Scholar is toegevoegd, omdat het een brede zoekmachine is die niet alleen wetenschappelijke tijdschriften omvat, maar ook grijze literatuur. Dit is belangrijk om een breder overzicht van het onderwerp te verkrijgen en niet alleen traditionele perspectieven mee te nemen.

Daarnaast is HeinOnline toegevoegd vanwege de focus op juridische en wetenschappelijke literatuur, met toegang tot juridische tijdschriften en historische documenten die helpen bij het onderzoeken van wetgeving en maatschappelijke percepties rondom vrijwillige kinderloosheid.

Tenslotte werd Limo gekozen, omdat het een zoekmachine is van de Vlaamse universiteitsbibliotheken. Het bevat zowel Nederlandstalige als Engelstalige publicaties, die een waardevolle aanvulling kunnen zijn voor deze review.

Door de combinatie van meerdere zoekmachines ontstaat er een uitgebreide basis voor deze scoping review, die allemaal aansluiten bij het thema van vrijwillige kinderloosheid.

3.2.2.4 Dataverzameling

De verzameling van gegevens uit de geselecteerde studies zal gestructureerd worden op basis van de onderzoeksvragen en deelvragen. Relevante gegevens worden geëxtraheerd, zoals auteurs, jaar van publicatie, onderzoeksmethoden, belangrijkste bevindingen en de context van de studie. Bij de dataverzameling wordt extra aandacht besteed aan studies die verschillende sociaal-economische groepen en culturele contexten onderzoeken om de diversiteit in de literatuur te waarborgen.

3.2.2.5 Data-analyse

De geanalyseerde gegevens worden thematisch gecategoriseerd, waarbij een systematische aanpak wordt gevolgd om de belangrijkste trends en patronen in de literatuur te identificeren. De geselecteerde literatuur wordt diepgaand geanalyseerd met behulp van NVivo-software, waarbij belangrijke patronen, epistemologische blinde vlekken en lacunes aan het licht worden gebracht.

De analyse richt zich op het blootleggen van sociaal-culturele constructies rondom vrijwillige kinderloosheid, evenals de invloed van gender- en intersectionele factoren in het reguleren van reproductieve keuzes. Relevante theoretische kaders, zoals de concepten van intersectionaliteit, gender en reproductieve rechtvaardigheid, worden toegepast om de implicaties van de bevindingen te interpreteren. Daarnaast worden Foucault's concepten van *genealogie* en *dispositief* gebruikt om de sociale mechanismen te analyseren die vrijwillige kinderloosheid zowel faciliteren als reguleren.

3.2.3 PILOTING VAN HET PROTOCOL

Tijdens de derde stap van de scoping review wordt de zoekstrategie uitgevoerd, ook wel de piloting van het protocol genoemd. Dit werd uitgevoerd door de zoekstrategie toe te passen met de initiële zoektermen. De eerste zoekterm die werd getest, was:

- "voluntary childlessness" OR "childfree"

Deze zoekterm resulteerde in een te hoog aantal hits voor alle databanken, wat niet efficiënt was voor het tijdsbestek van de review. Tijdens de piloting werd besloten om de zoekterm te verfijnen door additionele termen toe te voegen die relevant waren voor de doelstellingen van de scoping review, namelijk:

- ("voluntary childlessness" OR "voluntary childfree") AND ("socioeconomic inequalities" OR "social class") AND "gender."

Deze zoekterm resulteerde in een beter beheersbaar aantal hits voor Google Scholar en Limo, maar bleef alsnog te omvangrijk. Voor PubMed, Scopus, Web of Science en HeinOnline leverde deze zoekterm geen resultaten meer op. Voor Google Scholar en Limo werd daarom een verdere verfijning doorgevoerd door specifieke termen toe te voegen die betrekking hebben op het theoretisch kader:

- ("voluntary childlessness" OR "voluntary childfree" OR "childfree by choice" OR "childless by choice") AND ("reproductive freedom" OR "reproductive choices") AND ("socioeconomic inequalities" OR "social class") AND "gender"

Voor zowel Limo als Google Scholar leverde dit een bruikbaar aantal hits op.

Voor PubMed, Scopus, Web of Science en HeinOnline werd juist een vergroting doorgevoerd met de volgende zoektermen:

- ("voluntary childlessness" OR "voluntary childfree" OR "childless") AND ("socioeconomic inequalities" OR "social class" OR "economic status" OR "socioeconomic status" OR "class inequalities" OR "reproductive freedom" OR "reproductive choices") AND ("gender" OR "gender studies" OR "gender equality" OR "gender roles" OR "sex differences")

Voor zowel PubMed, Scopus als Web of Science leverde dit een relevant aantal resultaten op. Voor HeinOnline leverde dit geen resultaten meer op, dus werd het opnieuw verbreed met de volgende zoektermen:

- ("voluntary childlessness") OR "childfree" AND ("reproductive choices") AND "gender"

Zo ontstonden de drie uiteindelijke zoekstrategieën die voortkwamen uit de piloting. Deze zoekstring wordt nu toegepast voor de volledige zoekstrategie in de scoping review. De zoekopdracht levert de volgende resultaten op: 135 artikelen in Google Scholar, 24 in Limo, 15 in PubMed, 37 in Scopus, 29 in Web of Science en 33 in HeinOnline, wat resulteert in een totaal van 273 artikelen.

3.2.4 SCREENING VAN TITELS EN SAMENVATTINGEN/ ABSTRACTS

De vierde stap in het proces is het filteren van de 273 artikelen die niet relevant zijn voor de scoping review. Dit gebeurt door de titels en abstracts te toetsen aan de in- en exclusiecriteria. Om dit proces zo transparant mogelijk te houden,

werd in een Excel-bestand bijgehouden welke artikelen behouden werden, welke niet, en om welke reden.

De eerste selectie gebeurde op basis van de titel. Dit resulteerde in de volgende aantallen overgebleven artikelen per database: Google Scholar (71), Limo (13), PubMed (6), Scopus (13), Web of Science (9) en HeinOnline (5).

In de tweede selectie werden de artikelen verder geëvalueerd op basis van de in- en exclusiecriteria, en werden dubbele exemplaren verwijderd. Hierbij werd gekeken naar beschikbaarheid van de volledige tekst, publicatiejaar, taal en relevantie van het abstract. Uiteindelijk bleven de volgende aantallen behouden: Google Scholar (16), Limo (5), PubMed (0), Scopus (3), Web of Science (0) en HeinOnline (3).

Tot slot werden ook boeken uit de selectie verwijderd, omdat deze niet volledig beschikbaar waren en niet in NVivo konden worden geüpload voor analyse. Hoewel ze niet werden meegenomen in de uiteindelijke analyse, konden ze wel als inspiratie dienen voor de verdere verwerking van de informatie.

Zo werden er nog 4 publicaties van Google Scholar weggelaten en bleven er uiteindelijk 23 artikelen over voor de scoping review.

3.2.5 SCREENING VAN VOLLEDIG ARTIKEL

De voorlaatste stap van de scoping review bestaat uit het screenen van de volledige artikelen om tot de uiteindelijke selectie te komen. Tijdens deze leesronde van de geselecteerde artikelen had ik geen formele thematische analyse, maar gebruikte ik de thema's die ik in mijn achterhoofd had om mijn leesproces specifiek te maken.

Ik wilde alvast nadenken over mogelijke aanpassingen van deze thema's naarmate ik dieper in de literatuur dook. Mijn theoretische kaders en de doelstellingen van mijn onderzoek gaven me een richting voor het lezen, zodat ik met een gerichte blik naar de tekst kon kijken. Gedurende het proces werd

het duidelijk dat sommige thema's mogelijk verder moesten worden aangepast of verfijnd om beter aan te sluiten bij de inzichten die ik opdeed. De thema's die ik in gedachten had, waren:

- Sociaal-culturele constructies rondom vrijwillige kinderloosheid
- Het effect van gendernormen en -verwachtingen op de keuze voor vrijwillige kinderloosheid
- De invloed van sociale en economische factoren op reproductieve keuzes
- Keuzevrijheid en agency in relatie tot vrijwillige kinderloosheid
- De rol van maatschappelijke en culturele verwachtingen in de reproductieve keuzes van vrouwen

Deze thema's fungeerden als een leidraad voor de eerste fase van mijn leesproces, maar ik bleef openstaan voor aanpassingen naarmate ik meer literatuur verwerkte. Na alle artikels een eerste keer te lezen bleken ze ook alle 23 relevant te zijn en werden daarom allemaal een tweede keer doorgenomen en gecodeerd.

3.3 RESULTATEN OP VORMELIJK NIVEAU

Voor deze scoping review was het belangrijk om zowel een vormelijke als inhoudelijke analyse uit te voeren van de 23 geselecteerde artikelen, en waar mogelijk deze twee analyses met elkaar te verbinden. Voor de vormelijke analyse werd een gedetailleerde Excel-sheet bijgehouden met de volgende informatie per artikel: publicatiejaar, plaats van publicatie, onderzochte personen of elementen, expertiseveld, framing van vrijwillige kinderloosheid, theoretisch kader, soort artikel, empirisch of theoretisch karakter, en of het artikel specifiek over vrijwillige kinderloosheid ging of dat het slechts een deelelement was (*zie bijlage 1*).

Wat betreft de geografische spreiding, kwamen acht van de artikelen uit de Verenigde Staten, twee uit Australië, twee uit Zuid-Afrika en tien uit Europa. Binnen de Europese publicaties waren er artikelen uit Ierland (1), Polen (1), Engeland (1), Zwitserland (1), Nederland (2), IJsland (1), en drie artikelen die gegevens gebruikten

32 uit meerdere Europese landen zonder een specifiek land te benoemen. De artikelen besloegen een brede periode, van 1970 tot 2024. Het oudste artikel dateert van 1979 (Veenhoven, 1979), terwijl het meest recente uit 2024 komt (Símonardóttir, 2024). De meerderheid van de publicaties situeert zich tussen 2000 en 2023, met een opvallende toename sinds 2010. De exacte data zijn terug te vinden in *bijlage 1*.

Wat de onderzochte groepen betreft, richtte 9 artikelen zich uitsluitend op vrouwen, 11 artikelen op zowel mannen als vrouwen, 2 behandelde artikelen als onderzoekselement, en 1 artikel includeerde ook non-binaire personen. De artikelen kwamen uit verschillende wetenschappelijke disciplines. De meeste studies waren gesitueerd binnen de sociologie (7), gevolgd door genderstudies, feministische theorie en/of kritische diversiteitsstudies (5), en sociale wetenschappen in algemene zin (4). Daarnaast kwamen ook psychologie en aanverwante velden zoals counseling en psychotherapie (2), demografie (2), en combinaties van sociologie en demografie (2) aan bod. Ten slotte waren er ook bijdragen vanuit het recht (1), de antropologie (1), en milieustudies en volksgezondheid (1). De studies waren voornamelijk kwalitatief van aard (12), met daarnaast enkele kwantitatieve studies (5), literatuurstudies (3), mixed-method studies (2), en één theoretische benadering.

3.4 RESULTATEN OP INHOUDELIJKE NIVEAU

Voor de inhoudelijke analyse werd NVivo gebruikt, waarbij codes met hoofd- en deelcodes werden aangemaakt (zie bijlage 2). Zo werden uiteindelijk zes grote thema's geïdentificeerd die naar voren kwamen bij het bestuderen van vrijwillige kinderloosheid, namelijk: 1) conceptualisering van vrijwillige kinderloosheid, 2) intersectionaliteit en sociale ongelijkheid, 3) verklaringen en predictoren van (niet) ouderschap, 4) stigma en sociale representatie, 5) macht, reproductieve keuzes en rechtvaardigheid, en 6) maatschappelijke positionering en beleving. Naast het coderen werden ook memo's bijgehouden waarin ik mijn bedenkingen per artikel noteerde. Bij het uitschrijven van elk hoofdthema zijn daarom zowel de codes, als de memo's, als de vormelijke onderdelen in hun geheel bestudeerd om de uiteindelijke resultaten uit te schrijven.

3.4.1 THEMA 1: CONCEPTUALISERING VAN VRIJWILLIGE KINDERLOOSHEID

De conceptualisering van vrijwillige kinderloosheid vormt een eerste fundamenteel aandachtspunt binnen de onderzochte literatuur. Toch blijkt deze conceptualisering niet universeel, maar sterk te variëren naargelang de context, tijdsperiode en het gehanteerde theoretische perspectief. Die variatie uit zich niet alleen in de gebruikte terminologie, maar ook in de impliciete aannames die ermee gepaard gaan, waaronder ideeën over vrijheid, keuze en maatschappelijke normen. Dit roept de vraag op hoe dergelijke definities tot stand komen en welke krachten hierin een rol spelen. Die vraag sluit nauw aan bij Foucaults genealogische benadering, die zich richt op hoe begrippen en normen in de loop van de tijd worden gevormd door machtsverhoudingen en toevallige historische ontwikkelingen (Garland, 2014).

Het merendeel van de auteurs kiest voor termen als *intentional childlessness* of *childfree*, om de actieve en bewuste aard van de keuze te benadrukken (Cronin, 2019; Blackstone & Stewart, 2012, 2016; Patel, 2021; Morison et al., 2015). Tegelijkertijd blijft het gebruik van termen als *childless* wijdverspreid, ondanks de impliciete suggestie van gemis of tekort die in dat woord verscholen zit (Cronin, 2019; Mollen Baker, 2003; O'Driscoll, 2016; Krähenbühl, 2022; Blackstone & Stewart, 2016; Graham et al., 2019). Deze terminologische keuzes zijn allesbehalve neutraal: ze dragen ideologische sporen en onthullen hoe taal normatieve grenzen trekt rond reproductieve identiteit. Dit sluit aan bij Foucaults inzichten, waarin taal en kennisproductie nooit losstaan van machtsrelaties, maar juist bijdragen aan het in stand houden van dominante opvattingen over, in dit geval, moederschap, vrouwelijkheid en reproductie, alsook over vrijwillige kinderloosheid zelf en wat het als betekenis draagt (Foucault, 1977; Garland, 2014; Lemke, 2001; Villadsen, 2021).

Vrijwillige kinderloosheid wordt in de meeste artikelen dus omschreven als een bewuste beslissing om geen kinderen te krijgen, los van infertiliteit of het ontbreken van een geschikte partner (Cronin, 2019; Mollen Baker, 2003; O'Driscoll, 2016). Toch hanteren onderzoekers verschillende criteria om te 34

bepalen wie als vrijwillig kinderloos wordt beschouwd. In sommige studies volstaat zelfidentificatie (Mollen Baker, 2003; O'Driscoll, 2016; De Meester et al., 2005; Graham et al., 2019), terwijl andere strengere voorwaarden stellen, zoals het expliciet afwijzen van ouderschap of het nemen van een weloverwogen beslissing (Marutlulle, 2020; Blackstone & Stewart, 2012; Park, 2002).

Park (2002) wijst erop hoe arbitrair zulke classificaties kunnen zijn: zo worden mensen met vruchtbaarheidsproblemen die geen medische hulp zoeken in zijn analyse toch als vrijwillig kinderloos gecategoriseerd. Een treffend voorbeeld daarvan is diens opmerking: "In addition, their decision to remain childless could not have been made primarily for biological reasons, such as infertility, or could not be due primarily to their own health problems or those of their partner, such as chronic illness" (2002: p.29). Dit roept de vraag op waar zulke criteria eigenlijk vandaan komen en op welke gronden ze gebaseerd zijn.

Hiermee raken we aan iets fundamenteels: definities zijn niet neutraal, maar hebben een performatief karakter. Door te benoemen en af te bakenen, wordt het fenomeen niet alleen beschreven, maar ook mede geproduceerd. Bovendien wordt vaak niet verantwoord vanuit welk theoretisch kader men redeneert; de criteria worden voorgesteld als vanzelfsprekend, terwijl ze dat allerminst zijn. Deze criteria bepalen vervolgens het verdere verloop van onderzoek: wie geselecteerd wordt, wie buiten beeld valt, enzovoort. Dit raakt opnieuw aan het dispositief van Foucault, waarin zulke classificaties functioneren als onderdeel van een breder netwerk van kennis en macht. Ze brengen niet alleen bepaalde vormen van kinderloosheid in beeld, maar maken andere onzichtbaar, en dragen zo bij aan het produceren van subjectposities, in dit geval: wie als legitiem 'vrijwillig kinderloos' geldt en wie niet (Foucault, 1980).

Sommige artikelen stellen de klassieke afbakeningen dan ook zelf in vraag. Zo stelt Koropeczky-Cox, en collega's (2007: p. 417): "Researchers to date [...] have conceptualized childlessness in terms of a binary distinction between voluntary and involuntary childlessness. This dichotomy has ignored the ambiguity that occurs in many situations". Patel (2021: p. 164) sluit hierbij aan: "Neatly separating voluntary from involuntary childlessness misrepresents the multifaceted nature of the decision; it inadvertently occludes the diverse, varied pathways to the choice". Deze simplistische indeling wordt vaak als te binair beschouwd (O'Driscoll, 2016; Símonardóttir, 2024), en waar deze in twijfel wordt getrokken, is er kritiek op het idee dat het begrip kinderloosheid in zulke strikte termen moet worden gedefinieerd. Het kan bijdragen aan het (re)produceren van een specifieke manier van denken die complexiteit en nuance miskent.

De betekenissen en belevingen van kinderloosheid zijn bovendien historisch geëvolueerd. Zo toont Krähenbühl (2022) aan dat in de 19e en vroege 20e eeuw in sommige Europese regio's ongeveer 20% van de vrouwen kinderloos bleef. Toch werd kinderloosheid tot ver in de 20e eeuw vooral als een medisch probleem beschouwd. Pas met de tweede feministische golf, de seksuele revolutie en de opkomst van reproductieve rechten in de jaren zestig en zeventig ontstond er ruimte om kinderloosheid als een bewuste keuze te zien (Veenhoven, 1979; Park, 2002). Binnen een genealogische lezing volgens Foucault wordt duidelijk hoe het begrip vrijwillige kinderloosheid geen tijdloos of universeel gegeven is, maar het resultaat van verschuivende discoursen over vrouwelijkheid, seksualiteit en reproductie. Omdat het vroeger als een medisch probleem werd gezien, bestond het concept als dusdanig niet echt, waardoor er ook veel minder bewust voor werd gekozen, simpelweg omdat mensen zich niet realiseerden dat het een optie kon zijn. Foucault's theorie laat opnieuw zien hoe dominante denkkaders in een samenleving de werkelijkheid mee vormgeven (Lemke, 2001).

Ondanks die evolutie blijft in veel contexten de idee bestaan dat mensen ‘natuurlijk’ kinderen willen. Pronatalistische normen zijn vaak subtiel aanwezig (Cronin, 2019; Veenhoven, 1979). In sommige culturele en religieuze contexten, zoals in Ierland of de VS, is moederschap zelfs zo verweven met vrouwelijke identiteit dat vrijwillige kinderloosheid als een expliciete vorm van afwijking of verzet wordt gezien (Cronin, 2019; Park, 2002).

Om de variatie binnen vrijwillige kinderloosheid te vatten, maken onderzoekers gebruik van typologieën zoals *early articulators*, *postponers* en *natural childless* (Cronin, 2019; Marutlulle, 2020; Park, 2002). Deze typologieën proberen orde te scheppen, maar tonen tegelijk ook de gefragmenteerde aard van keuzevorming. *Early articulators* weten al op jonge leeftijd dat ze geen kinderen willen en handelen hiernaar, vaak vanuit een gevoel van persoonlijke identiteit of overtuiging (Cronin, 2019; Ayers, 2012; O’Driscoll, 2016; Krähenbühl, 2022; Símonardóttir, 2024; Blackstone & Stewart, 2012). *Postponers* twijfelen of stellen ouderschap langdurig uit; hun beslissing rijpt vaak over meerdere jaren (Cronin, 2019; Ayers, 2012; O’Driscoll, 2016; Krähenbühl, 2022; Símonardóttir, 2024; Blackstone & Stewart, 2016). In niet-westerse contexten komt deze groep minder vaak voor, vermoedelijk omdat langdurig uitstel maatschappelijk moeilijker ligt (Símonardóttir, 2024). *Natural childless* hebben nooit expliciet voor of tegen ouderschap gekozen, maar zijn simpelweg nooit ouder geworden (Blackstone & Stewart, 2012; Park, 2002). Ook zij worden vaak als ‘vrijwillig kinderloos’ gecategoriseerd, wat opnieuw wijst op de rekbaarheid van het concept.

Om recht te doen aan deze complexiteit voegde ik in mijn analyse de subcode *ambivalentie* toe. Verschillende auteurs benadrukken dat de beslissing om geen kinderen te krijgen zelden volledig rationeel of helder omlijnd is, maar ontstaat uit een samenspel van persoonlijke, relationele en maatschappelijke factoren (Cronin, 2019; Ayers, 2012; O’Driscoll, 2016; de Meester et al., 2005; Símonardóttir, 2024; Blackstone & Stewart, 2016; Patel, 2021). Ambivalente gevoelens over kinderloosheid zijn ingebed in de cultuur: in samenlevingen

waar ouderschap als vanzelfsprekend wordt gezien, is het moeilijker om duidelijk en vrij voor kinderloosheid te kiezen (Símonardóttir, 2024; Blackstone & Stewart, 2016; Patel, 2021). Die spanning sluit aan bij het idee van het reproductieve dispositief: sociale krachten beïnvloeden niet alleen onze lichamen, maar ook onze verlangens en identiteitsvorming (Foucault, 1978/1990; Lemke, 2001; Raffnsøe et al., 2014). Dit raakt direct aan het concept van reproductieve rechtvaardigheid, dat benadrukt dat mensen niet alleen het recht moeten hebben op voortplanting, maar ook op niet-voortplanten, zonder sociale druk of uitsluiting (Ross, 2017; Price, 2020).

Hoewel het discours vaak de nadruk legt op individuele autonomie, wordt het idee van vrijwillige kinderloosheid als vrije keuze dus in veel literatuur genuanceerd. Sociale ongelijkheid, culturele normen en economische onzekerheid kleuren deze keuze (Cronin, 2019; Ayers, 2012; O'Driscoll, 2016; Krähenbühl, 2022; Símonardóttir, 2024; Blackstone & Stewart, 2016; Morison et al., 2015; Park, 2002; Patel, 2023). In westerse literatuur ligt de nadruk vaak op persoonlijke motivatie, terwijl studies uit Zuid-Afrika of Zuid-Azië net het belang van structurele factoren benadrukken. Marutlulle (2020) laat zien hoe vrijwillige kinderloosheid in Zuid-Afrika vervlochten is met ras, klasse en culturele verwachtingen. Ook het feit dat sommige vrouwen pas via een online forum ontdekten dat kinderloosheid überhaupt een optie was (Patel, 2023), ondergraaft het idee van keuzevrijheid. Patel (2023) vermeldt ook hoe gezondheidsproblemen de reproductieve besluitvorming beïnvloeden: sommige vrouwen vrezen bijvoorbeeld het doorgeven van erfelijke aandoeningen. Is dat dan echt vrijwillig, of eerder, voor hun, een noodzakelijke beslissing?

Een gelijkaardige spanning komt naar voren in twee studies over milieuoverwegingen (Dillarstone, Brown, & Flores, 2023; Krähenbühl, 2022). Deelnemers geven aan dat ze in andere omstandigheden wél kinderen zouden willen, als de toekomst minder onzeker was. Zoals één persoon het formuleerde: "I don't feel like we have the choice (raise of voice), but rather there is no possible return towards an environment... mmh... as good as the one

of our parents” (Krähenbühl, 2022: p. 22). Zulke uitspraken dwingen ons om het keuzebegrip te begrijpen als sociaal gesitueerd: keuzes worden gemaakt binnen grenzen die niet neutraal of gelijk verdeeld zijn.

Daarom stellen veel auteurs een continuüm voor tussen vrijwillige en onvrijwillige kinderloosheid (Cronin, 2019; Mollen Baker, 2003; Marutlulle, 2020; Patel, 2023; Krähenbühl, 2022; de Meester et al., 2005; Patel, 2021). Kinderloosheid kan zich situeren in een spectrum van afwezigheid van kinderwens, uitstel, en bewuste keuzes die zowel sociaal als politiek geconditioneerd zijn.

3.4.2 THEMA 2: INTERSECTIONALITEIT EN SOCIALE ONGELIJKHEDEN

Vooraleer dieper wordt ingegaan op de volgende thema's, werk ik eerst het thema intersectionaliteit en sociale ongelijkheid verder uit. Dit is belangrijk omdat het vrijwel alle facetten van het proces rond kinderloosheid en ouderschap doordringt. Intersectionaliteit, zoals beschreven door Crenshaw (1989), is daarbij geen afzonderlijk thema, maar een analytische lens die het mogelijk maakt om complexe machtsverhoudingen en uitsluitingsmechanismen te begrijpen. In die zin vormt dit thema een bril waardoor ook de andere bevindingen gelezen moeten worden. Dit deel is dus eigenlijk al een eerste toepassing van het theoretisch kader rond intersectionaliteit op het onderzochte concept van vrijwillige kinderloosheid.

De kruispunten van verschillende identiteiten hebben namelijk een diepgaande invloed op zowel de mogelijkheid als de keuze om kinderloos te blijven. Deze identiteiten, zoals (dis)ability, seksuele oriëntatie, culturele achtergrond, leeftijd, sociaaleconomische positie en gender, spelen hierin een centrale rol. Een belangrijke bevinding die in het merendeel van de artikels naar voren komt, is dat de notie rond vrijwillige kinderloosheid vaak gecentraliseerd is rond een specifieke figuur: de witte, midden- of hogere klasse, heteroseksuele vrouw (Mollen Baker, 2003; Ayers, 2012; Patel, 2023; Krähenbühl, 2022; Patel, 2021).

Dit leidt tot een vertekende representatie waarin autonomie en keuzevrijheid centraal staan, terwijl andere perspectieven onderbelicht blijven.

Volgens Marutlulle (2020) heeft intersectionaliteit een diepgaande impact op hoe reproductieve keuzes worden genavigeerd binnen verschillende sociale categorieën. Daarmee wordt duidelijk dat reproductieve keuzes geen puur individuele aangelegenheden zijn, maar ingebed zijn in bredere sociale structuren en machtsdynamieken. Reproductieve subjectiviteit is dus ongelijk verdeeld: sommige groepen hebben meer toegang tot vrijwillige kinderloosheid dan andere, afhankelijk van factoren zoals gender, beperking, seksuele oriëntatie, klasse en etniciteit.

Zo ondervinden personen met een beperking vaak bijkomende obstakels in het maken van keuzes over ouderschap. Zij worden geregeld geconfronteerd met een vorm van antinatalisme die niet alleen hun capaciteiten in vraag stelt, maar hen ook actief ontmoedigt om ouder te worden (Marutlulle, 2020). Deze houding wordt versterkt door maatschappelijke voorstellingen over beperking en afhankelijkheid, die niet stroken met het dominante ideaal van de autonome, zelfopofferende ouder. In dit discours wordt het hebben van een kind met een beperking ook als een reden genoemd om het ouderschap te heroverwegen, wat toont hoe diep dit antinatalisme verankerd zit in het denken over waardigheid en toelaatbaarheid van ouderschap (Ayers, 2012). Park (2002: p. 23) benadrukt bovendien: “Antinatalism also discourages low-income individuals, lesbians and gay men, and physically and mentally disabled individuals from becoming parents.”

Ook de ervaring van LGBTQ+ personen laat zien hoe ongelijkheid hun reproductieve keuzes beïnvloedt. Hun leven wordt vaak als vanzelfsprekend kinderloos voorgesteld, wat de intentionaliteit van hun keuze ondermijnt. Patel (2023: p. 94) stelt dat “The decision is equally a social construction, not only a product of identities but informed and engendered by, in every country, the societal and political contexts that surround the prospective mother.” Intersecties van seksuele oriëntatie, genderidentiteit en etniciteit bepalen mee

of ouderschap als mogelijk en wenselijk wordt gezien. Het dominante discours over vrijwillige kinderloosheid blijft dus sterk heteronormatief, waardoor LGBTQ+ ervaringen vaak onzichtbaar blijven (Ayers, 2012).

Dat sluit opnieuw aan bij Foucaults idee van het dispositief, waarbij sommige vormen van seksualiteit en gezinsvorming als vanzelfsprekend gelden, terwijl andere worden gemarginaliseerd of uitgesloten. Institutionele drempels, zoals beperkte toegang tot fertiliteitsbehandelingen voor lesbische vrouwen, zorgen ervoor dat de keuze voor kinderloosheid niet altijd volledig vrijwillig is, maar mede bepaald wordt door juridische en maatschappelijke structuren.

Bovendien versterken intersecties met bijvoorbeeld handicap of etniciteit deze uitsluiting: zwarte lesbiennes of vrouwen met een beperking ervaren dubbele mechanismen van uitsluiting (Ayers, 2012; Marutlulle, 2020). Zo getuigt een zwarte vrouw over de ‘afromommygression’ die ze ervaart van andere zwarte moeders wanneer ze haar kinderloosheid benoemt: een gevoel van verraad aan dominante moederidealen binnen de eigen gemeenschap (Marutlulle, 2020).

In culturele en etnische contexten waar moederschap als essentieel wordt beschouwd voor de sociale identiteit van vrouwen, is het stigma op kinderloosheid dan ook vaak bijzonder groot. In bepaalde niet-westerse gemeenschappen worden kinderloze vrouwen gezien als ‘onvolledig’, en zijn ze vaak het doelwit van sociale uitsluiting. Marutlulle (2020: p. 75) merkt op: “The childless are therefore deemed ‘worthy of harassment, ridicule or ostracization’”. Toch wijzen sommige studies (Morison et al., 2015; Rich et al., 2021) op een generatiewissel: jongere vrouwen binnen Zuid-Aziatische gemeenschappen tonen zich opener voor het concept van vrijwillige kinderloosheid, ook al stuiten ze vaak op verzet vanuit hun familie of gemeenschap.

Daarnaast blijkt vrijwillige kinderloosheid ook sterk beïnvloed door sociaaleconomische positie. Patel (2023: p. 45) stelt: “Women with greater education and, in turn, greater autonomy, knowledge of the world, and communication skills, are more able to exert standing within their families.” Dit

duidt erop dat vrijwillige kinderloosheid in zekere zin een geprivilegieerde keuze is, die meer toegankelijk is voor vrouwen met cultureel en economisch kapitaal. Vrouwen in precare situaties daarentegen ondervinden vaak minder autonomie in het maken én uitvoeren van hun keuzes. Dit illustreert hoe reproductieve rechtvaardigheid ongelijk verdeeld is, en hoe intersectionele factoren toegang tot vrijwillige kinderloosheid mede vormgeven (Ross, 2017; Price, 2020).

Leeftijd en levensfase blijken eveneens doorslaggevend in hoe kinderloosheid wordt ervaren. Jongere generaties staan vaak meer open voor alternatieve levenskeuzes, waaronder vrijwillige kinderloosheid. Koropecj-Cox et al. (2007: p. 415) stellen: “Young adults have reported greater acceptance of childlessness than older adults.” Toch verdwijnen daarmee de normatieve verwachtingen niet. Vrouwen rond de dertig worden vaak geconfronteerd met waarschuwingen of commentaren over toekomstige spijt, zoals blijkt uit het artikel door Dillarstone en collega’s (2023: p. 15), waarin iemand aangaf vaak deze vraag te krijgen: “Are you sure you won’t regret it later when you’re old?”. Dit soort uitspraken weerspiegelt een diep ingebedde culturele overtuiging dat het moederschap uiteindelijk onvermijdelijk is voor vrouwen. Wanneer jonge vrouwen permanente anticonceptie vragen, worden ze vaak geweigerd op basis van de veronderstelling dat ze hun beslissing nog zullen herzien. Dit toont aan dat niet alleen de toegang tot middelen, maar ook de legitimiteit van de keuze zelf afhankelijk is van leeftijd en genderveronderstellingen.

Gender en sekse zijn dan ook misschien wel de meest doorslaggevende factoren binnen dit geheel. Niet alleen beïnvloeden ze de individuele keuzeprocessen, maar ze vormen ook het dominante discours en de wetenschappelijke beeldvorming rond kinderloosheid. In lijn met Foucaults idee van de macht-kennisverhouding valt op dat het onderzoek naar vrijwillige kinderloosheid zich vaak vooral richt op vrouwen. De impliciete aanname daarbij is dat het vooral vrouwen zijn die verantwoordelijk zijn voor het al dan niet krijgen van kinderen, wat niet alleen het discours scheeftrekt, maar ook

bijdraagt aan de maatschappelijke druk op vrouwen. Blackstone & Stewart (2012: p. 723) merken op: “Notably, prior work on childfree adults focuses almost exclusively on women and does not consider men’s decisions.” Zoals eerder al kort aangehaald, leidt dit tot een verenging van het perspectief: de ‘standaardpersoon’ in het onderzoek is vaak een witte, heteroseksuele, middenklasse vrouw (Patel, 2023). Andere ervaringen, van mannen, van mensen van kleur, van mensen met een beperking, blijven zo grotendeels buiten beeld.

Moederschapsnormen spelen hierin een centrale rol. In veel samenlevingen wordt moederschap gezien als de ultieme vervulling van vrouwelijkheid. Veenhoven (1979) stelt dat het ‘moederinstinct’ nog vaak als biologisch gegeven wordt gepresenteerd, wat impliceert dat vrouwen van nature kinderen zouden willen. Dit sluit aan bij een pronatalistisch discours, waarin het krijgen van kinderen als norm wordt opgelegd. Media spelen hier een belangrijke rol in, door het moederschap te verheerlijken en alternatieve levenspaden te marginaliseren (Cronin, 2019). Dit normatieve denken leidt tot stigmatisering: vrouwen die geen kinderen willen, worden als afwijkend beschouwd (Park, 2002). In sommige contexten, zoals in Nigeria, wordt moederschap zelfs als enige legitieme rol voor vrouwen beschouwd (Marutlulle, 2020). Vrouwen die van dit pad afwijken, verliezen sociaal aanzien en raken gemarginaliseerd.

Deze moederschapsidealen hangen nauw samen met bredere genderrollen en verwachtingen. Vrouwen worden vaak nog steeds gezien als de primaire zorgdragers, waardoor zij onevenredig veel verantwoordelijkheid dragen voor het gezin. Ayers (2012: p. 9) vat dit goed samen: “The community at large still expects women to manage household life [...] and are therefore subject to the most criticism should they choose to remain childless.” Dit leidt tot een ongelijke verdeling van zorgtaken, en dus ook tot een ongelijkmatige verdeling van de sociale druk. Zelfs in landen waar gendergelijkheid in beleid wordt nagestreefd, blijft de maatschappelijke verwachting dat vrouwen zich opofferen voor hun kinderen hardnekkig aanwezig (Ayers, 2012).

De keuze voor kinderloosheid wordt ook anders beoordeeld afhankelijk van gender. Vrouwen worden vaker geconfronteerd met morele oordelen, terwijl bij mannen kinderloosheid eerder als een neutrale levensstijlkeuze wordt gezien (Blackstone & Stewart, 2016). Vrouwen voelen zich dan ook vaker verplicht om hun keuze te verantwoorden, terwijl mannen minder sociale repercussies ondervinden. In een getuigenis geciteerd door Patel (2023: p. 211), stelt een vrouw: “If I was a man and I didn’t have all this pressure of what good motherhood looks like, and I just had to meet the standard of good fatherhood? Hell yeah! I’d have ten kids.” Deze uitspraak legt bloot hoe verschillend de sociale verwachtingen zijn. Ook de motieven voor kinderloosheid verschillen: vrouwen noemen vaker persoonlijke vrijheid, negatieve opvoedingservaringen of carrière als motief, terwijl mannen vaker praktische of financiële argumenten aanhalen (Mynarska & Rytel, 2020; O’Driscoll, 2016).

Tot slot: leeftijd, in combinatie met gender, beïnvloedt eveneens de perceptie van kinderloosheid. In een cultuur waarin jeugd wordt verheerlijkt en ouder wordende vrouwen zonder kinderen als ‘onvolledig’ worden gezien, blijft de sociale druk immens (Patel, 2023). Dit alles toont aan hoe gender, in combinatie met andere sociale categorieën, de keuzevrijheid, legitimiteit en beleving van vrijwillige kinderloosheid diepgaand beïnvloedt.

Aan de hand van dit tweede thema kunnen we dus al veel zeggen over het concept vrijwillige kinderloosheid en hoe het zich verhoudt tot de theoretische kaders van deze thesis. Ten eerste zien we hoe intersectionaliteit invloed heeft op elk van de drie andere kaders, maar ook omgekeerd: ze zijn allemaal met elkaar verweven en beïnvloeden elkaar wederzijds. Zo zorgen bepaalde ideeën over gender en andere identiteiten voor het vormen van opvattingen rond reproductieve keuzes, wat dan weer directe implicaties heeft voor reproductieve rechtvaardigheid. De vraag rijst: wie kan écht vrij kiezen voor vrijwillige kinderloosheid, en voor wie is deze keuze in feite structureel beperkt? (Ross, 2017; Price, 2020).

Door deze bril wordt duidelijk dat vrijwillige kinderloosheid geen louter individuele beslissing is, maar ingebed ligt in bredere maatschappelijke verwachtingen, machtsverhoudingen en normatieve discoursen. Gendernormen, economische ongelijkheid, culturele opvattingen en juridische obstakels vormen samen het speelveld waarin keuzes worden gemaakt, of net worden verhinderd. Intersectionaliteit maakt het mogelijk om deze gelaagde realiteit te analyseren, en toont aan dat het 'vrijwillige' karakter van kinderloosheid slechts opgaat binnen specifieke contexten van privilege. Dit inzicht benadrukt het belang van een reproductieve rechtvaardigheidsbenadering, waarin niet alleen de uitkomst (wel of geen kinderen), maar ook de omstandigheden waarin keuzes tot stand komen, centraal staan.

Vanuit deze optiek kunnen ook de andere thema's verder worden uitgewerkt, telkens met aandacht voor hoe macht, identiteit en sociale ongelijkheid doorwerken in het discours én de ervaring van vrijwillige kinderloosheid.

3.4.3 THEMA 3: VERKLARINGEN EN PREDICTOREN VAN (NIET-)OUDERSCHAP

Na het verkennen van hoe vrijwillige kinderloosheid in de literatuur wordt gedefinieerd en geconstrueerd, en na het aanhalen van intersectionaliteit in de verschillende artikels, richtte de analyse zich op een ander terugkerend patroon in de onderzochte teksten: de zoektocht naar verklaringen. Wat drijft mensen ertoe bewust te kiezen voor een leven zonder kinderen, of juist voor het ouderschap? Het antwoord op deze vraag blijkt complex en is verweven met persoonlijke omstandigheden, maatschappelijke verwachtingen, relationele dynamieken en bredere culturele en religieuze normen. Deze gelaagdheid sluit nauw aan bij het dispositiefdenken van Foucault: vrijwillige kinderloosheid manifesteert zich niet louter als een individuele keuze, maar als het resultaat van een veelheid aan krachten en discoursen die op mensen inwerken. In de literatuur worden drie clusters van verklarende factoren zichtbaar: psychologische en sociale invloeden, levensloop en carrière, en culturele of

religieuze overtuigingen. Deze factoren zijn echter nooit los van elkaar te begrijpen: ze grijpen op elkaar in en worden gekleurd door sociale positie, gendernormen en maatschappelijke machtsstructuren beschreven in *thema 2*.

Ten eerste bleken psychologische en sociale factoren belangrijk bij het al dan niet kiezen voor vrijwillige kinderloosheid. Een van de grootste invloeden, die in verschillende artikelen voorkomt en hierboven al werd aangehaald in het deel over intersectionaliteit is de notie rond moederschap. Moederschap wordt in veel contexten als een vanzelfsprekend onderdeel van vrouw-zijn beschouwd, als een culturele en normatieve standaard waaraan vrouwen worden afgemeten. Deze dominante norm werkt sturend: vrouwen die ervoor kiezen geen moeder te worden, wijken af van het script dat hen wordt voorgehouden en moeten zich verhouden tot het stigma dat daaruit voortvloeit. In de onderzochte literatuur wordt dit breed besproken (Cronin, 2019; Mollen Baker, 2003; Ayers, 2012; Patel, 2023; Mynarska & Rytel, 2020; O'Driscoll, 2016; Dillarstone, Brown & Flores, 2023; Krähenbühl, 2022; de Meester et al., 2005; Veenhoven, 1979; Blackstone & Stewart, 2012; Símonardóttir, 2024; Blackstone & Stewart, 2016; Patel, 2021; Park, 2002).

De internalisering van dit normatieve moederschapsideaal kan leiden tot psychologische belasting. Zo wijst Patel (2023: p. 81) op de impact bij vrouwen uit de Indiase diaspora: "Among Indian Americans, a perceived failure(s) to fulfill familial expectations or standards in any of these realms can cause severe psychological distress, guilt, and shame; it strongly correlates with lower self-esteem, depression, anxiety, sleep disturbance, and negative outcomes."

De keuze om kinderloos te blijven wordt echter niet enkel ingegeven door maatschappelijke druk of individuele overtuigingen. In sommige gevallen is het ook het resultaat van persoonlijke of contextuele belemmeringen. Marutlulle (2020: p. 170) beschrijft dit als volgt: "...arrived at childfreeness as a response to situational impediments." Dit benadrukt hoe structurele barrières, zoals economische onzekerheid, gezondheidsproblemen of gebrek aan ondersteunende netwerken, invloed hebben op reproductieve beslissingen

(Cronin, 2019; Ayers, 2012; Patel, 2023; Mynarska & Rytel, 2020; Krähenbühl, 2022; de Meester et al., 2005; Veenhoven, 1979; Blackstone & Stewart, 2012; Símonardóttir, 2024). Deze benadering nodigt uit om binnen het kader van reproductieve rechtvaardigheid verder te kijken dan louter 'keuzevrijheid'. Het stelt de vraag in hoeverre alle vrouwen daadwerkelijk in staat zijn om vrij en geïnformeerd te beslissen over hun reproductieve leven. Hierbij komt de notie van agency in beeld, die in vraag stelt of vrouwen in dezelfde mate controle hebben over hun keuzes (Ross, 2017; Price, 2020). In lijn met Foucault's dispositief kan dit worden gezien als de invloed van maatschappelijke structuren die niet alleen de keuzes van individuen sturen, maar ook de illusie van keuzevrijheid creëren (Lemke, 2001; Raffnsøe et al., 2014). Bovendien kan een intersectionele benadering aantonen dat factoren zoals klasse, etniciteit en sociale positie de mate van agency beïnvloeden, en dus ook de ruimte voor daadwerkelijke keuzevrijheid in reproductieve kwesties, zoals eerder kort werd aangehaald.

Sociale omgeving en relaties blijken ook een grote rol te spelen. Vaak wordt aangenomen dat er steeds druk is om wél moeder te worden, maar dit geldt niet voor alle sociale groepen. Binnen een intersectioneel perspectief wordt duidelijk dat sommige vrouwen juist te maken krijgen met sociale verwachtingen om géén kinderen te krijgen, bijvoorbeeld vanwege armoede, migratieachtergrond of raciale stereotypen. Voor deze vrouwen zijn de sociale verwachtingen vaak dubbelzinnig: waar de samenleving enerzijds moeder-zijn als norm vooropstelt, worden zij anderzijds juist ontmoedigd om zich reproductief voort te planten, wat wijst op raciale en sociale reproductieve ongelijkheid (Patel, 2023).

Verder wordt in veel artikelen ingegaan op het belang van de partnerrelatie in het besluitvormingsproces (Koropecj-Cox et al., 2007; Cronin, 2019; Mollen Baker, 2003; Ayers, 2012; Marutlulle, 2020; Patel, 2023; Mynarska & Rytel, 2020; O'Driscoll, 2016; de Meester et al., 2005; Blackstone & Stewart, 2012; Símonardóttir, 2024; Blackstone & Stewart, 2016; Rich et al., 2021). De

beslissing om geen kinderen te krijgen is zelden een louter individuele keuze, maar ontstaat vaak in dialoog met een partner. De steun van die partner wordt vaak als cruciaal beschouwd, zoals Blackstone en Stewart (2016: p. 302) beschrijven: “Women also seem more likely than men to emphasize the decision as one that was made together with a spouse or partner. For men, the locus of decision appears to be more internal.” Ook Marutlulle (2020: p. 128) benadrukt het belang van partnersteun: “Some research found that a partner’s support when a woman chooses to be childfree was paramount.” De aanwezigheid van een gedeelde visie binnen de relatie blijkt bovendien een positief effect te hebben op de relatiekwaliteit: “For some participants, them being childfree is constructed as beneficial to their couple relationship as they do not have to constantly nag or even resent their partners for not doing their fair share” (Símonardóttir, 2024: p. 471). Het ontbreken van een stabiele of ondersteunende relatie wordt daarentegen ook genoemd als factor die een rol speelt in de keuze voor kinderloosheid: “Five studies identified having an unstable relationship, or unsupportive partner, or a desire for a stable relationship, as factors that shaped reproductive decision-making” (Rich et al., 2021: p. 18).

Carrière en levensloop vormen een tweede, belangrijk doorslaggevend element. Personen ervaren dat een actieve professionele ambitie moeilijk te combineren valt met het ouderschapsideaal (Cronin, 2019; Mollen Baker, 2003; Dillarstone, Brown & Flores, 2023; Krähenbühl, 2022; Blackstone & Stewart, 2012; Símonardóttir, 2024). Binnen een samenleving waarin zorgtaken nog steeds grotendeels als vrouwelijke verantwoordelijkheid worden gezien, stelt deze spanning zich dan ook vooral bij vrouwen. Het idee dat moederschap beperkend zou zijn voor hun vrijheid en ambities kwam vaak naar voren. Ayers (2012) vertelt hoe een vrouw het ouderschap tijdelijk uitprobeerde door te babysitten, maar uiteindelijk tot het besluit kwam dat dit niet de levensstijl was die zij voor zichzelf wenste. Voor velen geldt dit als een risico voor hun autonomie (Ayers, 2012; Patel, 2023; Mynarska & Rytel, 2020; Dillarstone, Brown & Flores, 2023).

Naast deze praktische overwegingen speelt ook de bescherming van de persoonlijke identiteit mee. Vrouwen beschrijven hoe zij moederschap niet alleen als een rol, maar als een opgave ervaren die hen zou kunnen vervreemden van zichzelf. Zoals een vrouw het formuleert in het artikel van Patel (2021: p. 193): “Refusing motherhood became a manifestation of a woman’s attempt to protect and preserve who she was, as in safeguarding ‘mothering energy’ for alternate purposes that spoke to her.” Ook het streven naar financiële onafhankelijkheid komt sterk naar voren als motief om geen kinderen te krijgen (Dillarstone, Brown & Flores, 2023; Krähenbühl, 2022; Símonardóttir, 2024; Blackstone & Stewart, 2016). Het vasthouden aan economische autonomie wordt niet enkel als praktisch voordeel genoemd, maar als voorwaarde voor zelfbeschikking en vrijheid.

Tot slot spelen culturele en religieuze overtuigingen een diepgaande rol in hoe vrijwillige kinderloosheid ervaren en gewaardeerd wordt. In veel contexten wordt moederschap als een religieuze of culturele plicht gezien (Koropecjy-Cox et al., 2007; Cronin, 2019; Ayers, 2012; Marutlulle, 2020; Patel, 2023; O’Driscoll, 2016; Dillarstone, Brown & Flores, 2023; Krähenbühl, 2022; de Meester et al., 2005; Veenhoven, 1979; Blackstone & Stewart, 2012; Blackstone & Stewart, 2016; Park, 2002; Morison et al., 2015; Merz & Liefbroer, 2012; Graham et al., 2019; Rich et al., 2021). In Nigeria en andere Afrikaanse samenlevingen bijvoorbeeld, wordt kinderloosheid gestigmatiseerd en zelfs als ‘ongoddelijk’ beschouwd (Marutlulle, 2020). In Polen vormen katholieke normen een sterke druk op vrouwen om kinderen te krijgen (Morison et al., 2015), terwijl in Zuid-Aziatische contexten moederschap zowel een culturele als biologische verplichting wordt (Patel, 2023).

Toch tonen sommige vrouwen aan dat deze religieuze en culturele normen ook juist een aanleiding kunnen zijn om zich ertegen af te zetten. Blackstone en Stewart (2016) verklaren dat het idee van ‘compulsory motherhood’ vrouwen ertoe bracht om net geen kinderen te willen, uit angst niet aan het ideaalbeeld te kunnen voldoen. Dit reflecteert de spanning tussen sociale verwachtingen en

persoonlijke autonomie, en benadrukt hoe keuzevrijheid steeds in relatie staat tot de sociale context waarin die keuze zich afspeelt. Binnen het kader van reproductieve rechtvaardigheid is het dan ook essentieel om deze invloeden te erkennen: de keuze om geen kinderen te krijgen is nooit louter een privékwestie, maar wordt altijd bemiddeld door macht, identiteit en positionering binnen sociale structuren (Ross, 2017; Price, 2020).

3.4.4 THEMA 4: STIGMA EN SOCIALE REPRESENTATIE

Een vierde en meest voorkomende thema in de literatuur betreft stigma en sociale representatie. Dit thema doorkruist verschillende elementen die eerder aan bod kwamen, maar krijgt hier specifieke aandacht omwille van de frequentie van verwijzingen én de impact op de beleving van vrijwillige kinderloosheid. De manier waarop deze kinderloosheid gestigmatiseerd wordt, is onlosmakelijk verbonden met bredere sociale normen en discoursen, zoals pronatalisme en heteronormatieve reproductie-idealen.

Binnen dit thema komen drie subdomeinen naar voren: stigma-ervaringen en copingstrategieën, percepties van anderen en mediarepresentaties. Deze zijn echter niet los van elkaar te begrijpen en worden diepgaand beïnvloed door intersecties zoals gender, cultuur, religie en seksualiteit, zoals eerder besproken.

Ook eerder aangehaald, is dat vrijwillige kinderloosheid in een sterk pronatalistische samenleving vaak als afwijkend wordt beschouwd. Dit leidt op zijn beurt vaak tot sociale sancties en stigmatisering, met diepgaande sociale en psychologische gevolgen. Kinderloze personen worden regelmatig geconfronteerd met impliciete en expliciete oordelen. Volgens Cronin (2019) vloeit dit voort uit het internaliseren van maatschappelijke verwachtingen, waarbij kinderloosheid wordt gezien als een afwijking. Zo krijgen kinderloze individuen vaak de vraag waarom zij geen kinderen willen, terwijl deze vraag zelden aan ouders wordt gesteld (Cronin, 2019).

Vooraf vrouwen ondervinden zware oordelen. Zoals Patel (2023: p. 58) opmerkt, worden vrouwen die ervoor kiezen om geen kinderen te krijgen als egoïstisch gezien, terwijl vrouwen die geen kinderen kunnen krijgen als incompleet en onvervuld worden beschouwd: “Women who choose not to have children are viewed as selfish, those unable to have children regarded as incomplete and unfulfilled.” Dit creëert een spanningsveld tussen individuele keuzevrijheid en maatschappelijke verwachtingen, wat gevoelens van isolement en onbegrip teweegbrengt (Ayers, 2012). Vanuit Foucaults dispositief-denken wordt duidelijk hoe macht werkt via normerende discoursen over vrouw-zijn en moederschap: vrouwen worden subtiel richting reproductie gestuurd, terwijl afwijking daarvan wordt gesanctioneerd (Lemke, 2001; Raffnsøe et al., 2014).

Om hiermee om te gaan, ontwikkelen mensen verschillende copingstrategieën. Een veelvoorkomende strategie is zich terugtrekken uit sociale situaties waarin het onderwerp ouderschap opkomt (O’Driscoll, 2016; Veenhoven, 1979; Símónardóttir, 2024). Veenhoven (1979: p. 9) stelt: “Er zijn verschillende manieren om met die druk om te gaan. Een eerste manier is, de druk te ontwijken door confrontatie te vermijden.” Patel (2023) toont hoe sommigen hun keuze verdedigen als rationeel en bewust, met motieven zoals overbevolking of milieuzorg. Andere strategieën zijn het gebruik van humor, het herinterpreteren van normen of het zoeken naar steun bij lotgenoten (Krähenbühl, 2022). Toch blijft vaak het gevoel bestaan dat men zich moet blijven verantwoorden.

Ook hier speelt intersectionaliteit een cruciale rol. Vrouwen uit bepaalde culturele of etnische groepen ervaren vaak een dubbel stigma: enerzijds vanwege hun gender, anderzijds door de dominante culturele norm rond moederschap. Zoals Patel (2023: p. 83) opmerkt, leeft in de Aziatisch-Indiase cultuur het idee dat kinderloosheid niet alleen staat voor gemis en mislukking, maar ook voor een vloek die de hele familie raakt: “In Asian Indian culture, childlessness not only carries connotations of lack and thwarted development,

but also communicates a woman's cursedness and profound failure, a disappointment which impacts and implicates the entire family."

Familie, vrienden en bredere maatschappelijke kringen framen vrijwillige kinderloosheid vaak als egoïstisch, onnatuurlijk of afwijkend (Cronin, 2019; Ayers, 2012; Marutlulle, 2020; Patel, 2023; Graham et al., 2019). Graham et al. (2019: p. 80) stellen dat geïnterviewden worden gezien als "deficient, unnatural, irresponsible, selfish, immature, hedonistic, discrediting, and failing to contribute to society." Deze oordelen worden versterkt door intersecties van ras, zoals blijkt uit de beleving van zwarte vrouwen en vrouwen uit Indiase contexten (Marutlulle, 2020; Patel, 2023).

Percepties rond spijt spelen ook een grote rol. Morison et al. (2015: p. 186) stellen: "Negative evaluations tend to revolve around three common constructions, namely, (a) deficiency (i.e., as lacking) in various ways or missing out on having children, leading to loneliness, meaninglessness, and ultimately to regret." Binnen families uit zich dit in openlijke druk: "The women commented that their family and friends had set ideas, often verbalised, that they should have children." (Graham et al., 2019: p. 95). Vrouwen worden hierin strenger beoordeeld dan mannen, wat de genderdimensie bevestigt.

Sommige auteurs wijzen echter op een voorzichtige verschuiving.

Mediabeelden van kinderloze beroemdheden worden positiever weergegeven (Morison et al., 2015). Dit sluit aan bij Foucaults idee dat discoursen historisch en contextueel zijn, en dus kunnen veranderen (Garland, 2014).

Toch blijven de media een grote rol spelen in het reproduceren van stigma's (Koropecj-Cox et al., 2007; Cronin, 2019; Mollen Baker, 2003; Ayers, 2012; O'Driscoll, 2016; Park, 2002; Pesando, 2019; Graham et al., 2019). Ayers (2012: p. 180) spreekt van een "discrepancy in the representation of voluntarily childless women in the media." Zelfs goedbedoelde representaties blijven vaak stigmatiserend: "Even when journalists try to put forward a positive view of the childfree life [...], they inadvertently intensify the stigma." (Cronin, 2019: p. 36).

Taalgebruik is hierin essentieel. Termen als ‘childless’ impliceren gemis, terwijl ‘childfree’ positiever klinkt maar wordt geassocieerd met “immaturity, freedom from caring and responsibilities, and selfishness.” (Graham et al., 2019: p. 74). Ook stilzwijgen en morele veroordeling in politieke of religieuze debatten dragen bij aan de marginalisering van kinderloze individuen (O’Driscoll, 2016).

Pesando (2019) wijst daarnaast op hoe kinderloze ouderen in het publieke debat vaak worden voorgesteld als een toekomstige zorglast, terwijl hun eigen zorgcapaciteiten, bijvoorbeeld voor hun ouders, onderbelicht blijven. Dit artikel is een van de weinige dat een positief maatschappelijk gevolg van vrijwillige kinderloosheid benadrukt. Dit suggereert dat meer aandacht voor positieve representaties van vrijwillige kinderloosheid kan bijdragen aan het doorbreken van het heersende stigma, in plaats van enkel op percepties en stigma. Zulke perspectieven kunnen immers bijdragen aan het verminderen van juist deze stigma, door de positieve gevolgen van vrijwillige kinderloosheid te benadrukken.

Ten slotte zijn er ook contexten waarin vrijwillige kinderloosheid wél aanvaard wordt. In sommige queer gemeenschappen is het minder vanzelfsprekend om kinderen te hebben. Ayers (2012: p. 127) citeert Shirley, een 42-jarige biseksuele vrouw, die zei: “It’s much more common in the queer women’s community to not have them [children] and have it be okay to not want them.” Tegelijkertijd gaf ze aan dat dit aan het veranderen is. Minder druk vanuit familie of vrienden, door het ontbreken van heteronormatieve verwachtingen, schept ruimte om kinderloosheid te omarmen (Patel, 2023).

Deze bevindingen tonen aan hoe vrijwillige kinderloosheid voortdurend gevormd wordt door sociale normen, taal, culturele verwachtingen en intersecties van identiteit. Foucaults dispositief-denken helpt begrijpen hoe deze normen via media, instituties en familie worden doorgegeven en geïnternaliseerd. Het gender- en intersectionaliteitsperspectief laat zien dat deze processen ongelijk verlopen, afhankelijk van hoe gender, etniciteit, klasse en seksualiteit samenkomen. Binnen het kader van reproductieve

rechtvaardigheid stelt dit fundamentele vragen over wie de vrijheid heeft om niet te reproduceren zonder gesanctioneerd te worden en wie niet.

3.4.5 THEMA 5: MACHT, REPRODUCTIEVE KEUZES EN RECHTVAARDIGHEID

Dit stigma maakt deel uit van een breder krachtenveld van macht, waarmee we uitkomen bij het voorlaatste thema van deze thesis: de manier waarop reproductieve keuzes worden gereguleerd en gemarkeerd binnen bredere sociale structuren. Het gaat hier niet langer enkel over individuele ervaringen van afkeuring, maar over de onderliggende mechanismen die bepalen wie op welke manier toegang krijgt tot reproductieve autonomie.

Binnen de literatuur wordt duidelijk dat reproductieve keuzes niet zomaar vrije keuzes zijn, maar ingebed liggen in maatschappelijke machtsrelaties die ongelijk verdeeld zijn. Deze dynamieken, vaak onzichtbaar of genaturaliseerd, opereren via instituties zoals de gezondheidszorg, wetgeving of culturele normen, en bepalen welke keuzes als legitiem of wenselijk worden beschouwd. Zo rapporteert een respondent in de studie van Marutlulle (2020: p. 124) dat haar arts, ondanks haar expliciete keuze om kinderloos te blijven, kreeg ze ongevraagd het advies om haar eicellen in te vriezen: “she received what she felt was ‘unwarranted counsel’ when her doctor advised her to ‘think about freezing [her] eggs’.” Deze subtiele vorm van medicalisering en normalisering van het moederschap illustreert hoe reproductieve druk niet steeds expliciet is, maar wel krachtig kan doorwerken via institutionele interacties.

Ook andere stemmen tonen hoe toegang tot reproductieve beslissingen ongelijk verdeeld is. Een mannelijke respondent in het onderzoek van Ayers (2012: p. 167) klaagt dat hij voor een sterilisatie geen enkele arts vond die hem wou helpen vóór zijn dertigste, terwijl ouderschap als keuze nooit in vraag wordt gesteld: “I can choose to have a child which is a permanent decision... but I’m not allowed to make that decision in the other direction until I’m 30.” Dit toont de ongelijke waarde die wordt toegekend aan keuzes voor versus tegen

voortplanting, een spanning die centraal staat binnen het dispositief van reproductie, zoals eerder besproken in het theoretisch kader.

Al deze opvattingen, culturele gewoontes en normen zijn ook weerspiegeld in het recht. Veel van deze richtlijnen zijn gegroeid met de tijd en verbonden met de geschiedenis van gemeenschappen en zelfs van de natiestaat. Ze vloeien voort uit patriarchale structuren die vrouwen onder druk zetten om kinderen te krijgen en hierdoor kinderloosheid vaak niet accepteren of actief verwerpen. Deze wetgeving verschilt sterk tussen landen, maar er is een duidelijke rode draad: een diepgeworteld verband tussen pronatalisme en sociale normen die ouderschap als vanzelfsprekend beschouwen. Pronatalistisch beleid heeft een directe impact op levens, omdat het bepaalt wat mensen al dan niet mogen doen op vlak van reproductieve keuzes. Sommige opties, zoals vrijwillige kinderloosheid, worden minder, of simpelweg niet erkend of ondersteund.

In landen waar pronatalisme wordt versterkt door culturele en politieke invloeden, zoals Zuid-Afrika of Polen, wordt de druk op vrouwen om kinderen te krijgen verder aangescherpt door religieuze en nationale discoursen (Koropecjy-Cox et al., 2007). Deze druk is niet uitsluitend afkomstig van overheidsbeleid, maar wordt ook gedragen door bredere gemeenschappen, waarin vrouwen zonder kinderen vaak als ‘outsiders’ worden beschouwd (Graham et al., 2019). Het sociale beleid, dat sterk gericht is op de traditionele gezinsstructuur, biedt vooral voordelen voor vrouwen met kinderen en marginaliseert vrouwen die bewust kiezen voor een kinderloos leven.

De reproductieve rechtvaardigheid die hier in het gedrang komt, raakt bovendien sterk aan intersectionele lijnen. In *thema 2* werd al aangetoond hoe sociale categorieën zoals gender, klasse en etniciteit de verklaringen van kinderloosheid beïnvloeden. Hier wordt duidelijk dat diezelfde categorieën ook bepalen in hoeverre men toegang heeft tot reproductieve autonomie. Zo verwijst Roberts (zoals geciteerd in Ayers, 2012) naar structurele ongelijkheid in reproductieve gezondheidszorg voor arme vrouwen van etnische minderheden. Ook Shapiro (zoals geciteerd in Patel, 2023: p. 36) stelt dat “discrepancies in

reproductive freedom, linked to privilege and oppression, must be considered.”

Wie beschikt over sociaal of economisch kapitaal heeft vaker toegang tot kwalitatieve zorg, tot keuzes, en tot erkenning voor hun reproductieve traject, inclusief de keuze géén kinderen te willen.

Deze mechanismen van uitsluiting blijven bovendien aanwezig op andere maatschappelijke domeinen. De wetgeving rond reproductieve keuzes infiltreert ook in beleid rond de arbeidsmarkt en werknemersrechten. Zelfs in hedendaagse contexten worden vrouwen zonder kinderen geconfronteerd met discriminatie op de werkvloer, waar ze vaak minder toegang hebben tot voordelen zoals flexibele werktijden of zwangerschapsverlof (Runkles-Pearson, 2002). De zogenaamde ‘middle-class welfare’, die vooral ouders bevoordeelt, is een duidelijk voorbeeld van hoe sociale systemen niet alleen falen in het beschermen van de rechten van vrouwen zonder kinderen, maar hen zelfs financieel benadelen (Graham et al., 2019).

Het geheel toont hoe vrijwillige kinderloosheid zich niet enkel afspeelt op het niveau van individuele keuze, maar ingebed ligt in een complex dispositief waarin normalisering, institutionele macht en ongelijkheid samenkomen. Een kritische blik op deze structuren is dan ook essentieel om de reproductieve rechtvaardigheid van verschillende groepen – en niet enkel hun keuzevrijheid – centraal te stellen.

3.4.6 THEMA 6: MAATSCHAPPELIJKE POSITIONERING EN BELEVING

De onderzochte studies hanteren het concept *vrijwillige kinderloosheid* dus op uiteenlopende manieren, beïnvloed door geografische, culturele en disciplinaire contexten. Hoewel alle geselecteerde studies het begrip expliciet of impliciet gebruiken, blijkt dat het zelden binair of eenduidig wordt geïnterpreteerd. Twee dominante manieren van framen komen uiteindelijk naar voren: enerzijds als een bewuste, gestigmatiseerde en positieve keuze; anderzijds als een onderhandeling binnen structurele en culturele verwachtingen, waarbij het wordt begrepen als een complex en intersectioneel ingebed fenomeen.

Een eerste groep studies (Koropecjy-Cox et al., 2007; Mollen Baker, 2003; Mynarska & Rytel, 2020; de Meester et al., 2005; Veenhoven, 1979; Blackstone & Stewart, 2012; Blackstone & Stewart, 2016; Park, 2002; Merz & Liefbroer, 2012) presenteert kinderloosheid vooral als een bewuste keuze, vaak tegen de stroom van dominante verwachtingen in. Vrouwen positioneren zich daarin expliciet tegenover heersende gendernormen, het moederschapsideaal en pronatalistische discoursen. In dit perspectief fungeert vrijwillige kinderloosheid als een vorm van strategische zelfpositionering.

Deze framing is nauw verweven met feministische kaders. Binnen feministische theorievorming (Koropecjy-Cox et al., 2007; Mollen Baker, 2003; de Meester et al., 2005; Blackstone & Stewart, 2012; Blackstone & Stewart, 2016; Park, 2002; Merz & Liefbroer, 2012) wordt het moederschap vaak geanalyseerd als een genaturaliseerd ideaal dat vrouwen structureel positioneert binnen zorgende, afhankelijke rollen. Kinderloosheid vormt dan een breuk met het moederdiscours en wordt gelezen als een poging tot heronderhandeling van genderidentiteit en autonomie. Ook elementen van existentialistische en ethische reflectie keren terug, waarin kinderloosheid wordt verbonden aan thema's als vrijheid, verantwoordelijkheid en zingeving.

Tegelijkertijd is deze framing vaak ingebed in neoliberale logica's. Verschillende auteurs (Koropecjy-Cox et al., 2007; Mollen Baker, 2003; de Meester et al., 2005; Blackstone & Stewart, 2016; Park, 2002; Merz & Liefbroer, 2012) situeren kinderloosheid binnen een context van individualisering, waarin persoonlijke ontwikkeling, zelfontplooiing en economische rationaliteit centraal staan. De keuze om geen kinderen te krijgen wordt hier gekoppeld aan waarden als controle, efficiëntie en toekomstplanning, wat aansluit bij Foucaults idee van "zelfdisciplineren" en de internalisering van maatschappelijke normen onder het mom van 'vrije keuze'.

Kinderloosheid wordt in deze context ook regelmatig positief geframed: als ethisch, verantwoord of bevrijdend. De voordelen, zoals meer persoonlijke vrijheid, minder zorgstress en ecopolitieke motieven, worden vaak benadrukt

(Koropecj-Cox et al., 2007; Mollen Baker, 2003; Veenhoven, 1979; Blackstone & Stewart, 2016; Park, 2002; Merz & Liefbroer, 2012).

In contrast daarmee presenteert een tweede groep studies (Cronin, 2019; Ayers, 2012; Marutlulle, 2020; Patel, 2023; O'Driscoll, 2016; Dillarstone, Brown & Flores, 2023; Krähenbühl, 2022; Símonardóttir, 2024; Patel, 2021; Pesando, 2019; Morison et al., 2015; Graham et al., 2019; Rich et al., 2021; Runkles-Pearson, 2002) vrijwillige kinderloosheid minder als een autonome beslissing en meer als een uitkomst van structurele onderhandeling. Factoren zoals partnerrelaties, sociaal-economische positie, culturele verwachtingen en migratieachtergrond spelen daarin een centrale rol. Deze studies zijn vaak afkomstig uit niet-Westerse contexten of richten zich op gemarginaliseerde groepen in Westerse samenlevingen. Daarnaast betreft het vaak scripties of andere vormen van minder academisch geaccepteerd onderzoek, die een meerlagige, kritisch-intersectionele benadering van het onderwerp bieden. Ze tonen aan dat de 'vrijheid' om kinderloos te blijven sterk beïnvloed wordt door meervoudige ongelijkheden.

Het theoretische kader van reproductieve rechtvaardigheid is hierbij essentieel. Deze benadering benadrukt niet enkel het recht om kinderen te krijgen of niet, maar ook de materiële, sociale en politieke omstandigheden die zulke keuzes mogelijk maken. De vraag is dus niet alleen of iemand kinderloos wil blijven, maar wie die keuze effectief kán maken, onder welke voorwaarden, en tegen welke prijs (Ross, 2017; Price, 2020). Postkoloniale en dekoloniale theorieën sluiten hierop aan door te analyseren hoe reproductieve keuzes worden beïnvloed door koloniale erfenissen, raciale stereotypering en culturele disciplinerende.

In deze studies zien we dat vrijwillige kinderloosheid zelden een louter individuele beslissing is. Bijvoorbeeld, in het werk van Marutlulle (2020) beschouwen zwarte Zuid-Afrikaanse vrouwen kinderloosheid als een daad van verzet tegen raciaal en gendermatig geïnformeerde verwachtingen. Bij Patel (2023) wordt duidelijk hoe Indiaas-Amerikaanse vrouwen kinderloosheid als theoretisch denkbaar beschouwen, maar sociaal gezien als onacceptabel,

vanwege de centrale rol van moederschap in familiale en culturele cohesie. Dillarstone et al. (2023) en Krähenbühl (2022) illustreren hoe vrouwen zich in kwetsbare economische omstandigheden soms verplicht voelen om kinderen te krijgen, omdat kinderen worden gezien als emotionele of financiële 'verzekering'.

Opmerkelijk is dat studies die vertrekken vanuit het vaste concept 'vrijwillige kinderloosheid' meestal uit Westerse contexten komen, en impliciet vertrekken vanuit de aanname dat keuzevrijheid gegeven is. Daarmee creëren ze een discursieve illusie van keuze: het vertrekpunt zelf veronderstelt autonomie, waardoor de rest van het onderzoek deze aanname bevestigt en niet fundamenteel bevraagt. Dit sluit aan bij Foucaults kritiek op hoe macht zich manifesteert via kennisproductie: door het concept kinderloosheid al vrijwillig te noemen, wordt een bepaald subject gevormd, meestal een witte, middenklasse, heteroseksuele vrouw, die (relatief) over autonomie beschikt en dus als relevante respondent verschijnt in onderzoek. Deze framing sluit systematisch andere stemmen uit: vrouwen van kleur, vrouwen met een migratieachtergrond, queer personen, en mensen in precare omstandigheden (Garland, 2014; Folkers, 2016; de Oliveira, 2012).

In tegenstelling tot deze eenzijdige benaderingen, bieden meer kritische, intersectionele studies een alternatieve lezing van vrijwillige kinderloosheid als een complex sociaal en ecologisch ingebed proces. Environmental childlessness, bijvoorbeeld, verbindt reproductieve keuzes met klimaatangst, overbevolking en planetaire duurzaamheid (Krähenbühl, 2022). Vanuit Foucaults genealogische benadering kunnen we dit lezen als het ontstaan van nieuwe dispositieven, waarin subjectiviteit en verantwoordelijkheid rond reproductie worden hervormd door ecologische urgenties. Ook klimaatrechtvaardigheidstheorieën benadrukken hier het collectieve belang van persoonlijke keuzes.

Ten slotte tonen deze kritische benaderingen aan dat het binaire onderscheid tussen vrijwillige en onvrijwillige kinderloosheid tekortschiet. In plaats daarvan stellen zij een continuüm voor, waarin reproductieve keuzes voortdurend worden onderhandeld binnen sociale, culturele en structurele spanningsvelden.

Símonardóttir (2024) en Ayers (2012) illustreren hoe vrouwen zich bevinden in tegenstrijdige discoursen: enerzijds dat van individuele autonomie, anderzijds dat van sociale plicht en normatieve verwachtingen. Deze spanning benadrukt dat keuzevrijheid altijd relatief en sociaal gepositioneerd is, en ondermijnt zo de dominante conceptualisering van vrijwillige kinderloosheid als een bewuste beslissing om geen kinderen te krijgen, los van infertiliteit of het ontbreken van een geschikte partner.

4 CONCLUSIE

Deze masterproef heeft via een scoping review van academische en grijze literatuur uit de afgelopen vijftig jaar onderzocht hoe het concept 'vrijwillige kinderloosheid' wordt geconceptualiseerd en gepositioneerd binnen bestaande wetenschappelijke kennisproductie. Het centrale uitgangspunt was om te analyseren hoe gender- en intersectionele dynamieken zich manifesteren binnen dit concept, en hoe definities en kennisbenaderingen de representatie van sociale groepen beïnvloeden. Daarbij is ook onderzocht hoe het gebruik van het concept invloed uitoefent op de thema's die binnen het onderzoek worden belicht en op de sociale groepen die al dan niet worden betrokken.

De analyse werd gevoerd binnen een intersectioneel kader, met bijzondere aandacht voor reproductieve rechtvaardigheid, machtsverhoudingen en Foucaults ideeën omtrent genealogie en dispositief. Deze invalshoek maakte het mogelijk om de literatuur niet alleen inhoudelijk te analyseren, maar ook kritisch te reflecteren op de bredere structuren die kennisproductie over vrijwillige kinderloosheid vormgeven.

Uit de bevindingen blijkt dat vrijwillige kinderloosheid zelden eenduidig wordt gedefinieerd. Vaak rust de definitie op zelfidentificatie of op criteria zoals het bewust afzien van ouderschap, los van infertiliteit of het ontbreken van een geschikte partner. Deze afbakeningen roepen fundamentele vragen op over de haalbaarheid van een strikt onderscheid tussen 'vrijwillig' en 'onvrijwillig'. De veronderstelling van een heldere, autonome keuze negeert namelijk hoe sociale verwachtingen, culturele normen, economische omstandigheden, gezondheidsfactoren en partnerrelaties voortdurend een rol spelen.

De verklaringen en motivaties die in de literatuur worden besproken, variëren van individuele drijfveren, zoals carrièreambities of negatieve percepties van ouderschap, tot structurele factoren zoals economische precariteit en klimaatbezorgdheid. Desondanks blijft veel onderzoek vasthouden aan een binair keuzemodel waarin 'kiezen voor' en 'kiezen tegen' kinderen als tegengestelde en duidelijke polen worden voorgesteld. Vanuit een reproductieve rechtvaardigheids perspectief wordt benadrukt dat échte keuzevrijheid

alleen bestaat wanneer sociale, economische en politieke contexten deze daadwerkelijk toestaan.

Stigma en negatieve representaties blijken eveneens prominent aanwezig. Vrijwillig kinderloze personen worden vaak geconfronteerd met sociale afkeuring, waarbij moederschap impliciet of expliciet als norm wordt opgelegd. In veel studies wordt stigma gezien als een reactie op de keuze, maar minder als factor die de keuze zelf beïnvloedt. Het dominante moederschapsdiscours functioneert als een dispositief: een mechanisme dat bepaalde levensvormen legitimeert en andere marginaliseert. Vanuit reproductieve rechtvaardigheid verschuift de focus van individuele verantwoordelijkheid naar collectieve condities: niet alleen of iemand mag kiezen, maar onder welke voorwaarden die keuze überhaupt mogelijk is. Het stigma maakt deel uit van een breder normatief kader dat reproductieve keuzes structureel beïnvloedt.

De maatschappelijke positionering van vrijwillig kinderloze individuen wordt eveneens verschillend benaderd. Sommige studies, vooral binnen sociologie en genderstudies, presenteren kinderloosheid als een bewuste, autonome keuze die ingaat tegen dominante gendernormen. Tegelijkertijd sluiten deze benaderingen soms ongewild aan bij neoliberale ideeën over individualisering en zelfontplooiing, waarbij de sociale condities die keuze mogelijk maken of beperken onderbelicht blijven. Andere studies, vaak afkomstig uit minder wetenschappelijk 'betrouwbare' bronnen (zoals grijze literatuur en niet-peer-reviewed artikelen), evenals studies uit andere disciplines zoals milieu en recht, of studies die vrijwillige kinderloosheid als een deelaspect en niet als beginpunt beschouwen, zien kinderloosheid als een sociaal en ecologisch ingebed proces. Zij benadrukken hoe materiële, relationele en culturele factoren de keuze tot kinderloosheid mede vormgeven.

Al deze bevindingen samen wijzen erop dat het concept 'vrijwillige kinderloosheid' vaak impliciet een westerse, middenklasse, heteroseksuele vrouw als subject positioneert, waardoor andere ervaringen uit beeld verdwijnen. Dit sluit aan bij Foucaults analyse van de verwevenheid tussen macht en kennisproductie: het label 'vrijwillig' suggereert autonomie, maar creëert tegelijkertijd een normatief kader dat structurele ongelijkheden wegmoffelt. Hoewel veel studies erkennen dat het concept complex en gelaagd is, blijft

het in een aanzienlijk deel van de literatuur — vooral peer-reviewed publicaties — binair en simplistisch: als een individuele keuze tegenover een ‘natuurlijke’ staat van moederschap. Daarbij richten onderzoeken zich vooral op vrouwen, terwijl mannen nauwelijks zichtbaar zijn in representaties.

Impliciete aannames over gender, klasse, ras, seksuele oriëntatie en andere identiteitsfactoren beïnvloeden sterk wie als subject van vrijwillige kinderloosheid wordt gezien en hoe die keuze wordt ervaren. Vrouwen van kleur, queer personen en mensen in sociaal-economisch kwetsbare posities ervaren bijvoorbeeld minder toegang tot reproductieve keuzes en minder sociale erkenning voor hun beslissingen. Ondanks een groeiende aandacht voor diversiteit blijft de focus in het merendeel van de studies liggen op witte, hoogopgeleide cisvrouwen uit de middenklasse, wat dominante discoursen versterkt en de representatie vernauwt.

Een belangrijk inzicht uit deze masterproef is dat vrijwillige kinderloosheid niet als een vaststaand, universeel concept kan worden begrepen, maar beter als een continuüm waarin keuzes binnen voortdurend veranderende sociale, culturele en politieke contexten worden gemaakt en herzien. Deze benadering opent perspectieven voor een inclusiever en relationeler begrip, waarin reproductieve autonomie onlosmakelijk verbonden is met de maatschappelijke condities die deze mogelijk maken.

De methodologische opzet van dit onderzoek, een scoping review gebaseerd op het PRISMA-protocol, maakte het mogelijk om zowel peer-reviewed als grijze literatuur te integreren. Deze inclusieve benadering bracht stemmen en perspectieven aan het licht die vaak onzichtbaar blijven in dominante academische circuits. Door het brede karakter van de scoping review kon een overzicht worden gegeven van de bestaande kennisproductie rond vrijwillige kinderloosheid, inclusief onderliggende theoretische aannames, thematische accenten en blinde vlekken.

Tegelijkertijd zorgde het opnemen van grijze literatuur ervoor dat het probleem soms kleiner leek dan het werkelijk is. Het beeld dat een aanzienlijk deel van de literatuur een kritische en genuanceerde kijk hanteert, is enigszins misleidend, aangezien deze meer inclusieve en contextgevoelige benaderingen vaak afkomstig zijn uit minder geciteerde

bronnen zoals masterproeven, doctoraatsstudies en opinieartikelen. Deze bronnen hebben minder invloed op de dominante kennisproductie binnen het veld. Hierdoor lijkt er een schijn van evenwicht of vooruitgang, terwijl mainstream academische publicaties vaak blijven steken in simplistische, binair georiënteerde of normatieve benaderingen. Het opnemen van grijze literatuur verrijkt de analyse en maakt ondervertegenwoordigde stemmen zichtbaar, maar maskeert tegelijk structurele scheeftrekkingen in wie binnen het academisch discours als legitieme kennisproducent wordt erkend. Dit benadrukt het belang van gerichte inspanningen om deze stemmen beter te integreren in het academisch debat.

Voor toekomstig onderzoek biedt deze masterproef enkele belangrijke aanbevelingen. Ten eerste is het cruciaal om verder te investeren in intersectionele benaderingen van vrijwillige kinderloosheid (Hill Collins & Bilge, 2016), waarbij expliciete aandacht wordt besteed aan stemmen die momenteel ondervertegenwoordigd zijn (Ross, 2017; Zeffman, 2021). Dit betekent ruimte creëren voor de ervaringen van vrouwen van kleur, queer personen, mensen met een beperking en mensen in sociaal-economisch precare situaties. Hun perspectieven zijn essentieel om het concept vrijwillige kinderloosheid uit zijn beperkte, vaak witte, westerse en middenklasse kader te halen, en om de veelheid aan sociale, culturele en structurele invloeden op reproductieve keuzes zichtbaar te maken.

Daarnaast is het wenselijk om meer contextgebonden studies te ontwikkelen die vertrekken vanuit niet-westerse settings (Luna & Luker, 2013). Zulke studies kunnen andere normatieve kaders en culturele logica's blootleggen en zo het debat over vrijwillige kinderloosheid verrijken en verruimen. Op die manier kan de wetenschappelijke canon zelf ook worden bevraagd en herzien in termen van wiens kennis telt en welke stemmen en realiteiten als legitiem worden erkend.

Ten tweede is het noodzakelijk om kritisch te blijven reflecteren op het gebruik van het concept 'vrijwillige' kinderloosheid (Peterson, 2015; Donath, 2015). Dit begrip mag niet als vanzelfsprekend worden aangenomen, maar moet steeds opnieuw gesitueerd, geproblematiseerd en ontmanteld worden. Het risico bestaat dat het label 'vrijwillig' als depolitiserende categorie fungeert die structurele onrechtvaardigheden, sociale

verwachtingen en machtsverhoudingen die aan reproductieve keuzes voorafgaan en erin doorklinken, aan het zicht onttrekt. Door te focussen op individuele keuze zonder contextuele aandacht, wordt voorbijgegaan aan de complexiteit van deze beslissingen en aan de sociale condities die bepalen wie daadwerkelijk over reële keuzemogelijkheden beschikt.

Om die reden kan het zinvol zijn om niet altijd uit te gaan van het concept 'vrijwillige kinderloosheid' als vertrekpunt in onderzoek, maar juist de bredere categorie kinderloosheid te benaderen als een continuüm dat zich niet eenvoudig laat opdelen in de dichotomie 'vrijwillig' versus 'onvrijwillig' (Park, 2002; Blackstone & Stewart, 2012). Veel ervaringen bevinden zich immers in een grijze zone, waarin twijfel, sociale druk, externe omstandigheden, gezondheidsproblemen en economische realiteit samenkomen, waardoor een scherp onderscheid tussen 'vrij' en 'onvrij' lastig is. Onderzoek dat dit continuüm centraal stelt, creëert ruimte voor ambiguïteit, onzekerheid en onderhandeling, aspecten die nu vaak onderbelicht blijven, maar cruciaal zijn voor een inclusieve en genuanceerde benadering van reproductieve keuzes.

Bovendien helpt het loslaten van rigide categorieën als 'vrijwillig' en 'onvrijwillig' om veranderlijkheid in tijd te erkennen: keuzes kunnen evolueren, standpunten kunnen verschuiven, en omstandigheden kunnen ingrijpend veranderen. Onderzoek dat vertrekt vanuit deze dynamiek en fluiditeit is beter toegerust om het complexe samenspel van factoren achter kinderloosheid te begrijpen en voorkomt het reproduceren van normatieve definities die mensen in bepaalde hokjes dwingen.

Tot slot vraagt dit alles om methodologische openheid: onderzoeksvormen die ruimte laten voor nuance, contradictie en subjectieve beleving. Kwalitatieve benaderingen, participatief onderzoek en methodes die vertrekken vanuit standpuntentheorie of gesitueerde kennis zijn hierbij bijzonder waardevol, omdat ze niet alleen data verzamelen, maar ook macht, positie en representatie meenemen. Alleen door deze weg verder te bewandelen kan er gewerkt worden aan een academische praktijk die recht doet aan de veelheid aan ervaringen en werkelijkheden rond kinderloosheid.

In conclusie toont deze thesis aan dat vrijwillige kinderloosheid niet kan worden begrepen als een individuele, autonome keuze los van context en structuur. Integendeel: het is een sociaal proces ingebed in machtsverhoudingen, normen en institutionele praktijken. Door het begrip kritisch te benaderen en te analyseren aan de hand van intersectionaliteit, reproductieve rechtvaardigheid en genealogische inzichten, wordt zichtbaar hoe kennis over vrijwillige kinderloosheid gevormd wordt en welke maatschappelijke implicaties hieraan verbonden zijn. Deze studie hoopt bij te dragen aan een bredere, inclusievere en kritischere benadering van vrijwillige kinderloosheid binnen het academische en maatschappelijke debat.

Om deze versie van mijn scriptie te bereiken, zijn verschillende stappen ondernomen en overwogen, wat heeft geleid tot dit uiteindelijke resultaat. In mijn schakelprogramma voor Gender en Diversiteit deed ik aanvankelijk mijn onderzoekstaak over vrijwillige kinderloosheid bij vrouwen in Vlaanderen, omdat dit onderwerp in Vlaanderen zelf nog onderbelicht bleek te zijn. Hiervoor deed ik een aanvraag bij mijn huidige promotor, dr. Sigrid Vertommen, om haar als promotor te hebben, waarop zij instemde. Tijdens onze eerste bespreking van mijn onderzoekstaak, die als startpunt van mijn eigenlijke thesis diende, stelde zij mij de vraag waarom ik uitsluitend vrouwen wilde betrekken bij mijn onderzoek. Dit was een zeer waardevolle vraag die mij deed reflecteren over de aannames die ik maakte bij het horen van de term ‘vrijwillige kinderloosheid’. Dit zorgde op zijn beurt voor het plan om interviews af te nemen bij zowel vrouwen als mannen, maar ook van dit idee stapte ik uiteindelijk af.

Na het lezen van veel literatuur over het onderwerp viel me namelijk een trend op in de groepen mensen die vaak werden ondervraagd in onderzoek naar kinderloosheid: dit waren doorgaans witte, midden- of hogere klasse, heteroseksuele individuen. Toen ik nadacht over de mensen die ik via mijn directe en indirecte omgeving al had benaderd over vrijwillige kinderloosheid, besepte ik al snel dat mijn respondenten in wezen niet veel anders zouden zijn. In eerste instantie wilde ik daarom expliciet op zoek gaan naar mensen die niet tot deze groep behoren, om zo hun kennis ook op schrift te krijgen. Dit zou echter beïnvloed worden door mijn eigen positie als witte, opgeleide, heteroseksuele vrouw, wat zou kunnen betekenen dat ik minder snel mensen zou vinden die niet tot deze groep behoren en die bereid zouden zijn hierover met mij te praten (Kennedy et al., 2024).

Daarnaast begon ik na te denken over het concept zelf. Aan de hand van de lessen over Foucault en zijn ideeën over macht in onderzoek, begon ik het concept van vrijwillige kinderloosheid kritisch in vraag te stellen. Dit proces leidde uiteindelijk tot het idee voor een scoping review, waarin ik het concept zelf zowel qua betekenis als gebruik kritisch zou onderzoeken, evenals de aannames die eraan ten grondslag liggen en de gevolgen

van deze aannames. Dit alles werd uiteindelijk benaderd door middel van Foucault's concepten van genealogie en dispositief, aangevuld door de theorieën van intersectionaliteit en reproductieve rechtvaardigheid, aangezien Foucault deze laatste twee niet expliciet benoemt.

- Arksey, H., & O'Malley, L. (2005). Scoping studies: Towards a methodological framework. *International Journal of Social Research Methodology*, 8(1), 19–32.
<https://doi.org/10.1080/1364557032000119616>
- Ayers, G. (2012). *"I could be a father, but I could never be a mother": Values and meanings of women's voluntary childlessness in Southern Alberta* [Doctoral dissertation, University of Lethbridge]. University of Lethbridge Institutional Repository.
<https://hdl.handle.net/10133/3226>
- Blackstone, A., & Stewart, M. D. (2012). Choosing to be Childfree: Research on the Decision Not to Parent. *Sociology Compass*, 6(9), 718–727.
<https://doi.org/10.1111/j.1751-9020.2012.00496.x>
- Blackstone, A., & Stewart, M. D. (2016). There's More Thinking to Decide: How the Childfree Decide Not to Parent. *The Family Journal (Alexandria, Va.)*, 24(3), 296–303.
<https://doi.org/10.1177/1066480716648676>
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. Routledge.
- Collins, P. H. (2000). *Black feminist thought: Knowledge, consciousness, and the politics of empowerment* (2nd ed.). Routledge.
- Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the intersection of race and sex: A Black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory, and antiracist politics. *University of Chicago Legal Forum*, 1989(1), 139–167.
- Crenshaw, K. (1991). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. *Stanford Law Review*, 43(6), 1241–1299.
<https://doi.org/10.2307/1229039>

Cronin, J. (2019). *Chosen childlessness in Ireland: A qualitative study of women's decision making, biography making and identity management* [Doctoral dissertation, University College Cork]. <https://hdl.handle.net/10468/7966>

Daudt, H. M., van Mossel, C., & Scott, S. D. (2013). Enhancing the scoping study methodology: A large, interprofessional team's experience with a review of patient safety in long-term care. *BMC Medical Research Methodology*, 13, 48.
<https://doi.org/10.1186/1471-2288-13-48>

De Beauvoir, S. (1949). *Le deuxième sexe*. Gallimard.

Decorte, T. (2011). *Methoden van onderzoek: Ontwerp en dataverzameling*. Academia Press.

De Graeve, K. (2023). *Gender en diversiteit: een gids voor onderzoekers*. Academica Press.

Demar, O. (2025). Location, contradiction, ambivalence: Feminist methodologies within and beyond the universities. In J. Cooke & L. Nyhagen (Eds.), *Intersectional research methodologies: Applications in the social sciences*, 205–218. Routledge.

De Meester, E., Esveldt, I., Mulder, C. H., & Beets, G. (2005). De invloed van levensloopkenmerken en waardeoriëntaties op vrijwillige kinderloosheid. *Mens en Maatschappij*, 80(2), 119–142.
https://pure.uva.nl/ws/files/4337177/61792_get_pdf.pdf

Dillarstone, H., Brown, L. J., & Flores, E. C. (2023). Climate change, mental health, and reproductive decision-making: A systematic review. *PLOS Climate*, 2(11), e0000236.
<https://doi.org/10.1371/journal.pclm.0000236>

Dotson, K. (2011). Tracking epistemic violence, tracking practices of silencing. *Hypatia*, 26(2), 236–257. <https://doi.org/10.1111/j.1527-2001.2011.01177.x>

- Folkers, A. (2016). Daring the truth: Foucault, parrhesia and the genealogy of critique. *Theory, Culture & Society*, 33(1), 3-28. <https://doi-org.kuleuven.e-bronnen.be/10.1177/0263276414558>
- Foucault, M. (1980). *Power/knowledge: Selected interviews and other writings 1972–1977* (C. Gordon, Ed.). Pantheon Books.
- Garland, D. (2014). What is a "history of the present"? On Foucault's genealogies and their critical preconditions. In *The history of the present: Essays on contemporary cultural politics* (pp. 95–107). Routledge.
- Ghavami Moshfegh, M., & Seidi, M. (2024). Factors affecting voluntary childlessness and providing solutions for childbearing among highly educated women: A systematic review. *Iranian Biomedical Journal*, 28, 169–169. <http://ibj.pasteur.ac.ir/article-1-4592-en.html>
- Gilliam, M. L., Neustadt, A., & Gordon, R. (2009). A call to incorporate a reproductive justice agenda into reproductive health clinical practice and policy. *Contraception*, 79(4), 243-246. <https://doi.org/10.1016/j.contraception.2008.12.004>
- Graham, M., McKenzie, H., Turnbull, B., & Taket, A. (2019). Them and us: The experience of social exclusion among women without children in their post-reproductive years. *Journal of Research in Gender Studies*, 9(1), 71–104. Opgehaald op 25 februari van [file:///H:/Downloads/9JResGenderStud71%20\(5\).pdf](file:///H:/Downloads/9JResGenderStud71%20(5).pdf)
- Haraway, D. (1988). Situated knowledges: the science question in feminism and the privilege of partial perspective. *Feminist studies*, 14(3), 575-599. <http://www.jstor.org/stable/3178066>
- Harding, S. (1986). *The science question in feminism*. Cornell University Press.
- Houseknecht, S. K. (1987). Voluntary childlessness. *Handbook of marriage and the family*, 369-395. https://doi.org/10.1007/978-1-4615-7151-3_14

Inhorn, M. C. (2003). *Quest for Conception: Gender, Infertility, and Egyptian Medical Culture*. University of Pennsylvania Press.

Kennedy, E., Castanelli, D. J., Molloy, E., & Bearman, M. (2024). Addressing positionality in qualitative research: Significance, challenges and strategies. *The Clinical Teacher*.
<https://doi.org/10.1111/tct.13820>

Koropeckyj-Cox, T., Romano, V., & Moras, A. (2007). Through the lenses of gender, race, and class: Students' perceptions of childless/childfree individuals and couples. *Sex roles*, 56, 415-428. <https://doi.org/10.1007/s11199-006-9172-2>

Krähenbühl, M. (2022). *'Environmental childlessness?': Reproduction and (im)possible futures amidst environmental crises*. Graduate Institute Publications.
<https://doi.org/10.4000/books.iheid.8842>

Lemke, T. (2001). Foucault, governmentality, and critique. *Rethinking Marxism*, 14(3), 49-64. <https://doi.org/10.1080/08935690109599198>

Leocádio, V. A. (2022). Childlessness: A review of the theoretical frameworks and a proposition of general pathways. *International Journal of Population Studies*, 7(2), 1-13. DOI: 10.36922/ijps.v7i2.352

Mahmood, S. (2016). Feminist theory, embodiment, and the docile agent: Some reflections on the Egyptian Islamic revival. In *Readings in the theory of religion* (pp. 206–240).

Marutlulle, S. (2020). *Fighting against erasure: The case of the Black, childfree and professional woman in South Africa* (Doctoral dissertation, University of the Witwatersrand). <https://wiredspace.wits.ac.za/handle/10539/30670>

McIntosh, P. (1988). *White privilege and male privilege: A personal account of coming to see correspondences through work in women's studies*. Wellesley College Center for Research on Women.

Merz, E.-M., & Liefbroer, A. C. (2012). The attitude toward voluntary childlessness in Europe: Cultural and institutional explanations. *Journal of Marriage and Family*, 74(3), 587–600. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2012.00972.x>

Miettinen, A., Rotkirch, A., Szalma, I., Donno, A., & Tanturri, M. L. (2015). *Increasing childlessness in Europe: Time trends and country differences* (Families and Societies Working Paper Series No. 3).
https://d1wgtxts1xzle7.cloudfront.net/83659213/Increasing_childlessness_in_Europe_time_20220410-22617-1sdv7hf.pdf

Mollen Baker, D. (2003). *Voluntarily childless women: Choices and challenges* (Unpublished doctoral dissertation). Indiana University, Bloomington, IN.

Morison, T., Macleod, C., Lynch, I., Mijas, M., & Shivakumar, S. T. (2015). Stigma resistance in online childfree communities: The limitations of choice rhetoric. *Psychology of Women Quarterly*, 40(2), 184–198.
<https://doi.org/10.1177/0361684315603657>

Munn, Z., Peters, M. D., Stern, C., Tufanaru, C., McArthur, A., & Aromataris, E. (2018). Systematic review or scoping review? Guidance for authors when choosing between a systematic or scoping review approach. *BMC Medical Research Methodology*, 18, 1–7.
<https://doi.org/10.1186/s12874-018-0611-x>

Mynarska, M., & Rytel, J. (2019). Fertility desires of childless Poles: Which childbearing motives matter for men and women? *Journal of Family Issues*, 41(1), 7–32. <https://doi-org.kuleuven.e-bronnen.be/10.1177/0192513X19868257>

Nardi, H. C., Tittoni, J., Giannechini, L., & Rammingier, T. (2005). Fragmentos de uma genealogia do trabalho em saúde: A genealogia como ferramenta de pesquisa. *Cadernos de Saúde Pública*, 21, 1045–1054.
https://www.scielo.org/article/ssm/content/raw/?resource_ssm_path=/media/assets/csp/v21n4/07.pdf

- O'Driscoll, R. (2016). *"I was looking for something different and I found it": A constructivist grounded theory study with women who choose not to have children* (Doctoral dissertation, Cardiff Metropolitan University).
<https://doi.org/10.25401/cardiffmet.20260479.v1>
- de Oliveira, N. F. (2012). *On the genealogy of modernity: Foucault's social philosophy*. Nova Biomedical Books.
- Park, K. (2002). Stigma management among the voluntarily childless. *Sociological Perspectives*, 45(1), 21–45. <https://doi.org/10.1525/sop.2002.45.1.21>
- Patel, D. N. (2021). Childfreedom and Responsibility: An Existential-Feminist Framework for Counselors. *Journal of Humanistic Counseling*, 60(3), 163–179.
<https://doi.org/10.1002/johc.12163>
- Patel, D. N. (2023). *A road without a map: An interpretative phenomenological analysis of intentional childlessness in Indian American women* (Doctoral dissertation, The University of Texas at San Antonio). ProQuest Dissertations and Theses.
<https://www.proquest.com/docview/2853737230>
- Pesando, L. M. (2019). Childlessness and upward intergenerational support: Cross-national evidence from 11 European countries. *Ageing and Society*, 39(6), 1219–1254.
<https://doi.org/10.1017/S0144686X17001519>
- Peters, M. D., Marnie, C., Colquhoun, H., Garritty, C. M., Hempel, S., Horsley, T., ... & Tricco, A. C. (2021). Scoping reviews: Reinforcing and advancing the methodology and application. *Systematic Reviews*, 10, 1–6. <https://doi.org/10.1186/s13643-021-01821-3>
- Prado, C. G. (2018). *Starting with Foucault: An introduction to genealogy*. Routledge.
<https://doi.org/10.1002/9781118508091.ch7>
- Price, K. (2020). What is reproductive justice? How women of color activists are redefining the pro-choice paradigm. *Meridians: Feminism, Race, Transnationalism*, 19(Suppl. 1), 340–362. <https://doi.org/10.1215/15366936-8566034>

Raffnsøe, S., Gudmand-Høyer, M. T., & Thaning, M. S. (2014). *What is a dispositive?: Foucault's historical mappings of the networks of social reality.*

Rantakari, A. (2016). *Strategy as 'dispositive': Essays on productive power and resistance in strategy-making* (Doctoral dissertation, University of Oulu).

<https://urn.fi/URN:ISBN:9789526213989>

Rich, S., Haintz, G. L., McKenzie, H., & Graham, M. (2021). Factors that shape women's reproductive decision-making: A scoping review. *Journal of Research in Gender Studies*, 11(2), 9–31. <https://doi.org/10.22381/JRGS11220211>

Ross, L. J., Brownlee, S. L., Diallo, D. D., Rodriguez, L., & SisterSong Collective. (2001). The SisterSong Collective: Women of color, reproductive health, and human rights. *American Journal of Health Studies*, 17(2), 79–88. <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=5d92ac4b4b9edc62a238dda854a62c713f8a02b1>

Ross, L. J. (2017). *Reproductive justice as intersectional feminist activism.* *Souls*, 19(3), 286-314. <https://doi.org/10.1080/10999949.2017.1389634>

Roy, R., Schumm, W., & Britt, S. (2014). Voluntary versus involuntary childlessness. In S. C. H. Coyne, L. A. Downey, & E. S. Gerstein (Eds.), *Transition to parenthood* (pp. 49–68). Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4614-7768-6_3

Runkles-Pearson, P. K. (2002). The changing relations of family and the workplace: Extending antidiscrimination laws to parents and nonparents alike. *New York University Law Review*, 77(3), 833–866. [file:///H:/Downloads/77NYULRev833%20\(3\).pdf](file:///H:/Downloads/77NYULRev833%20(3).pdf)

Sapleton, N. (2018). *Voluntary and Involuntary Childlessness.* <https://doi.org/10.1108/9781787543614>.

Scott, J. W. (1986). Gender: A Useful Category of Historical Analysis. *The American Historical Review*, 91(5), 1053-1075.

Shapiro, G., (2014). Voluntary childlessness: A critical review of the literature. *Studies in the Maternal* 6(1), 1-15. <https://doi.org/10.16995/sim.9>

Símonardóttir, S. (2024). Unless I could be like the typical dad: Exploring parenthood through the perspective of the voluntarily childfree. *Acta Sociologica*, 67(4), 463–477. <https://doi.org/10.1177/00016993241260608>

Tricco, A. C., Lillie, E., Zarin, W., O'Brien, K. K., Colquhoun, H., Levac, D., Moher, D., Peters, M. D., Horsley, T., Weeks, L., Hempel, S., Akl, E. A., Chang, C., McGowan, J., Stewart, L., Hartling, L., Aldcroft, A., Wilson, M. G., Garritty, C., ... Straus, S. E. (2018). PRISMA extension for scoping reviews (PRISMA-ScR): Checklist and explanation. *Annals of Internal Medicine*, 169(7), 467–473. <https://doi.org/10.7326/m18-0850>

Veenhoven, R. (1979). Hoe wordt over vrijwillige kinderloosheid gedacht? In *Vrijwillige kinderloosheid* (pp. 100–129). Geraadpleegd op 20 februari 2025, van <https://personal.eur.nl/veenhoven/Pub1970s/79c-fulln.pdf>

Veevers, J. E. (1973). The social meanings of parenthood. *Psychiatry*, 36(3), 291–310. <https://doi.org/10.1080/00332747.1973.11023764>

Villadsen, K. (2021). 'The dispositive': Foucault's concept for organizational analysis? *Organization Studies*, 42(3), 473–494. <https://doi.org/10.1177/0170840619883664>

Wekker, G. (2020). *Witte onschuld: Paradoxen van kolonialisme en ras* (herziene editie). Amsterdam University Press.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1: OVERZICHT VAN DE ONDERZOChte ARTIKELEN

Artikel	Jaar	Plaats	Over wie geschreven/ onderzocht?	Expertise veld?	Soort onderzoek?	Hoe vrijwillige kinderloosheid geframed?	Soort artikel	Empirisch/ theoretisch?	Specifiek over vrijwillige kinderloosheid?
Koropeckyj-Cox et al. (2007). Through the lenses of gender, race, and class: Students' perceptions of childless/childfree individuals and couples	2007	Florida (VS)	Studentenpercepties (N=478) over vrijwillige kinderloosheid en onvruchtbaarheid	Sociologie	Kwantitatief, experimenteel design	Als sociaal afwijkende keuze; tijdelijk wordt meer aanvaard dan permanent.	Peer-reviewed onderzoeks-artikel	Empirisch	Ja
Cronin (2019). Chosen childlessness in Ireland: a	2019	Ierland	12 vrouwen die zich identificeren	Genderstudies	Kwalitatief, semi-gestructureerd	Als complexe keuze beïnvloed door	Thesis	Empirisch	Ja

qualitative study of women's decision making, biography making and identity management.			als kinderloos uit keuze		erde interviews	persoonlijke ervaringen en stigma.			
Mollen Baker (2003). Voluntarily childless women: Choices and challenges.	2003	United States	9 vrouwen die vrijwillig kinderloos zijn	Genderstudies	Kwalitatief, interviews, dagboeken, focusgroep, constante vergelijken de methode	Als gendergerelateerd verzet tegen traditionele rollen.	Thesis	Empirisch	Ja
Ayers (2012). "I could be a father, but I could never be a mother": values and meanings of women's voluntary childlessness in Southern Alberta.	2012	Southern Alberta	Middelklasse vrouwen die vrijwillig kinderloos zijn in Zuid-Alberta	Sociologie	Kwalitatief, semi-gestructureerde diepte-interviews	Als tegenbeweging tegenover moederschapsnormen en maatschappelijke verwachtingen.	Thesis	Empirisch	Ja

Marutlulle (2020). Fighting against erasure: The case of the black, childfree and professional woman in South Africa	2020	Zuid-Afrika	7 vrijwillig kinderloze zwarte professionele vrouwen.	Genderstudies	Kwalitatief, semi- gestructureerde interviews, thematisc he analyse, life-history	Als identiteitskeuze binnen een continuüm, met ruimte voor ambiguïteit en verzet.	Thesis	Empirisch	Ja
Patel (2021). Childfreedom and Responsibility: An Existential-Feminist Framework for Counselors.	2023	Texas	10 Zelf- geïdentificeerde Indiaas- Amerikaanse vrouwen	Psychologie	Kwalitatief, IPA	Als bewuste, activistische keuze tegen sociale druk.	Dissertation	Empirisch	Ja
Mynarska en Rytel (2019). Fertility Desires of Childless Poles: Which Childbearing Motives	2020	Polen	939 mannen en vrouwen zonder kinderen	Combinatie sociologie en demografie	Kwantitatief, vragenlijst	Als vloeiende positie tussen vrijwillige en onvrijwillige kinderloosheid.	Peer- reviewed onderzoeksa rtikel	Empirisch	Nee

Matter for Men and Women?									
O'Driscoll (2016). 'I was looking for something different and I found it' : A constructivist grounded theory study with women who choose not to have children.	2016	Engeland, Schotland en Wales	18 vrouwen van 45+	Sociale wetenschappen	kwalitatief, semi-gestructureerde interviews	Als resultaat van sociale beperkingen en bevrijdende ervaringen.	Thesis	Empirisch	Ja
Dillarstone et al. (2023). Climate change, mental health, and reproductive decision-making: A systematic review.	2023	V.S.	Systematische review van artikelen uit Global North-landen	Milieustudies	Systematische review, mixed-methods	Als ecologische keuze, waarbij vrijwilligheid soms onder druk staat.	Peer-reviewed onderzoeksa rtikel	Empirisch	Nee
Krähenbühl (2022). 'Environmental	2022	Zwitserland	Zes cisgender mannen, zeven	Antropologie	kwalitatief, , semi-	Als ethisch-politieke daad	Dissertation	Empirisch	Ja

Childlessness?': Reproduction and (Im) possible Futures amidst Environmental Crises			cisgender vrouwen en één transgender non-binair persoon.		gestructure erde diepte- interviews	tegen kerngezin, kapitalisme en ecologische destructie.			
De Meester et al. (2005). De invloed van levensloopkenmerke n en waardeoriëntaties op vrijwillige kinderloosheid.	200 5	Nederla nd	Mensen die zich identificeren als vrijwillig kinderloos, ouders, uitstellers van ouderschap, en onvrijwillig kinderloze vrouwen.	Combinatie sociologie en demografie	Kwantitatie f, surveydata, statistische analyses	Als adaptieve strategie, beïnvloed door context en levensfase.	Peer- reviewed artikel	Empirisc h	Nee
Veenhoven (1979). HOE WORDT OVER VRIJWILLIGE	197 0	Nederla nd	Mensen die bewust kiezen om geen	Sociale wetenscha ppen	Mixed- methods,	Als negatief en egoïstisch geframed	Boekhoofdst uk	Theoretis ch	Ja

KINDERLOOSHEID GEDACHT?			kinderen te krijgen, oftewel vrijwillig kinderloze paren		theorie + empirisch	binnen stereotypen.			
Blackstone en Stewart (2012). Choosing to be Childfree: Research on the Decision Not to Parent.	201 2	V.S.	Vrijwillige kinderloosheid als concept	Sociologie	Literatuurst udie	Als evoluerende keuze: van deviant naar bewust 'childfree'.	Peer- reviewed overzichtsart ikel	Theoretis ch	Ja
Símonardóttir (2024). “Unless I could be like the typical dad”: Exploring parenthood through the perspective of the voluntarily childfree.	202 4	IJsland	12 individuen en 5 koppels uit IJsland die vrijwillig kinderloos zijn, waarvan 6 mannen	Sociale wetenscha ppen	Kwalitatief, semi- gestructure erde interviews	Als reactie op intensieve opvoedingsnorm en.	Peer- reviewed artikel	Empirisc h	Ja

Blackstone en Stewart (2016). There's More Thinking to Decide: How the Childfree Decide Not to Parent.	2016	Los Angeles	21 vrouwen en 10 mannen	Genderstudies	Kwalitatief, semi-structureerde interviews	Als procesmatige keuze, met onderscheid tussen 'childfree' en 'childless'.	Peer-reviewed artikel	Empirisch	Ja
Patel (2021). Childfreedom and Responsibility: An Existential-Feminist Framework for Counselors.	2021	V.S.	Intentioneel kinderloze vrouwen	Psychologie	Theoretisch, literatuurstudie	Als sociaal geconstrueerd levenspad, beïnvloed door gender en intersectionaliteit.	Peer-reviewed artikel	Theoretisch	Ja
Park (2002). STIGMA MANAGEMENT AMONG THE	2002	V.S.	24 vrijwillig kinderloze vrouwen en mannen	Sociologie	Kwalitatief, inductieve analyse, interviews	Als gestigmatiseerd en afwijkend binnen	Peer-reviewed artikel	Empirisch	Ja

VOLUNTARILY CHILDLESS.					& focusgroep en	pronatalistische normen.			
Pesando (2019). Childlessness and upward intergenerational support: cross- national evidence from 11 European countries.	201 8	Europes e context, met data uit 11 Europes e landen	Personen ouder dan 40 jaar, zowel kinderloze als niet-kinderloze volwassenen	Demografie	Kwantitatief, surveydata	Als genuanceerd concept dat een binaire indeling overschrijdt.	Peer- reviewed artikel	Empirisc h	Nee
Morison et al. (2015). Stigma Resistance in Online Childfree Communities: The Limitations of Choice Rhetoric.	201 5	Zuid- Afrika	Mensen die zichzelf identificeren als vrijwillig kinderloos	Genderstud ies	Kwalitatief, analyse online discussies	Als discours over autonomie, verantwoordelij kheid en keuzevrijheid.	Peer- reviewed artikel	Empirisc h	Ja

Merz en Liefbroer (2012). The attitude toward voluntary childlessness in Europe: Cultural and institutional explanations.	2012	Europa, met data uit 20 landen	Individuen uit landen met verschillende stadia van de "Second Demographic Transition".	Sociologie	Kwantitatief onderzoek	Als sociaal beïnvloede keuze, afhankelijk van context.	Peer-reviewed artikel	Empirisch	Ja
Graham et al. (2019). Them and us: The experience of social exclusion among women without children in their post-reproductive years.	2019	Australië	Vrouwen zonder kinderen in hun post-reproductieve jaren (meestal ouder dan 45)	Genderstudies	Kwalitatief, open vragen in online survey	Als niet-normatieve vrouwelijkheid, gepaard met uitsluiting.	Peer-reviewed artikel	Empirisch	Nee
Rich et al. (2021). Factors that shape women's reproductive decision-making: A scoping review.	2021	Australië	Verschillende studies	Sociale wetenschappen	Kwalitatieve scoping review	Als individuele keuze gelinkt aan vrijheid en carrièredoelen.	Peer-reviewed artikel	Empirisch	Nee

Runkles-Pearson (2002). The changing relations of family and the workplace: Extending antidiscrimination laws to parents and nonparents alike.	200 2	V.S.	Werknemers, zowel ouders als niet-ouders	Recht	Theoretisch , juridisch	Als legitieme keuze, vaak genegeerd in beleid.	Peer- reviewed artikel	Theoretis ch	Nee
---	----------	------	--	-------	----------------------------	---	------------------------------	-----------------	-----

1. Conceptualisering van vrijwillige kinderloosheid

1.1. Definities en terminologie

Koropecj-Cox et al. (2007), Cronin (2019), Mollen Baker (2003), Ayers (2012), Marutlulle (2020), Patel (2023), Mynarska & Rytel (2020), O'Driscoll (2016), Dillarstone et al. (2023), Krähenbühl (2022), Blackstone & Stewart (2012), Blackstone & Stewart (2016), Park (2002), Morison et al. (2015), Graham et al. (2019)

1.2. Historische veranderingen in kinderloosheid

Cronin (2019), Mollen Baker (2003), Ayers (2012), Marutlulle (2020), Patel (2023), O'Driscoll (2016), Dillarstone et al. (2023), Krähenbühl (2022), de Meester et al. (2005), Veenhoven (1979), Blackstone & Stewart (2012), Blackstone & Stewart (2016), Park (2002), Merz & Liefbroer (2012), Rich et al. (2021)

1.3. Typologieën van vrijwillige kinderloosheid

Cronin (2019), Marutlulle (2020), Patel (2023), Mynarska & Rytel (2020), O'Driscoll (2016), Dillarstone et al. (2023), de Meester et al. (2005), Blackstone & Stewart (2012), Símonardóttir (2024), Blackstone & Stewart (2016), Park (2002)

1.3.1. 'Early articulators'

Cronin (2019), Ayers (2012), Patel (2023), O'Driscoll (2016), Krähenbühl (2022), Blackstone & Stewart (2012), Símonardóttir (2024)

1.3.2. 'Postponers'

Cronin (2019), Ayers (2012), Patel (2023), Krähenbühl (2022), Símonardóttir (2024), Blackstone & Stewart (2016)

1.3.3. 'Natural'

Blackstone & Stewart (2012), Park (2002)

1.4. Ambivalentie in keuze

Cronin (2019), Ayers (2012), Marutlulle (2020), Patel (2023), Mynarska & Rytel (2020), O'Driscoll (2016), de Meester et al. (2005), Símonardóttir (2024), Blackstone & Stewart (2016)

1.5. Vrije keuze vs. complexiteit van keuze

Cronin (2019), Mollen Baker (2003), Ayers (2012), Marutlulle (2020), Patel (2023), Mynarska & Rytel (2020), O'Driscoll (2016), Krähenbühl (2022), Símonardóttir (2024), Blackstone & Stewart (2016), Morison et al. (2015), Rich et al. (2021)

2. Verklarende factoren en predictoren

2.1. Psychologische en sociale factoren

Cronin (2019), Mollen Baker (2003), Ayers (2012), Patel (2023), Mynarska & Rytel (2020), O'Driscoll (2016), Dillarstone et al. (2023), de Meester et al. (2005), Veenhoven (1979), Blackstone & Stewart (2012), Símonardóttir (2024), Park (2002), Pesando (2019), Merz & Liefbroer (2012), Rich et al. (2021)

2.2. Levensloop en carrière

Koropeckyj-Cox et al. (2007), Cronin (2019), Mollen Baker (2003), Ayers (2012), Patel (2023), Mynarska & Rytel (2020), O'Driscoll (2016), Dillarstone et al. (2023), de Meester et al. (2005), Blackstone & Stewart (2012), Símonardóttir (2024), Park (2002), Pesando (2019), Merz & Liefbroer (2012), Rich et al. (2021)

2.3. Culturele of religieuze invloeden

Koropeckyj-Cox et al. (2007), Cronin (2019), Ayers (2012), Marutlulle (2020), Patel (2023), O'Driscoll (2016), Dillarstone et al. (2023), de Meester et al. (2005), Blackstone & Stewart (2012), Park (2002), Morison et al. (2015), Graham et al. (2019), Rich et al. (2021)

3. Intersectionaliteit en sociale ongelijkheden

3.1. Dis/ability en toegang tot keuzes

Koropeckyj-Cox et al. (2007), Ayers (2012), Marutlulle (2020), Park (2002)

3.2. LGBTQ+ ervaringen

Cronin (2019), Ayers (2012), Marutlulle (2020), Patel (2023), O'Driscoll (2016), Blackstone & Stewart (2012), Patel (2021), Park (2002)

3.3. Leeftijd en levensfase

Koropeckyj-Cox et al. (2007), Cronin (2019), Ayers (2012), Marutlulle (2020), Dillarstone et al. (2023), de Meester et al. (2005), Blackstone & Stewart (2012), Merz & Liefbroer (2012)

3.4. Culturele en etnische verschillen

Koropeckyj-Cox et al. (2007), Cronin (2019), Mollen Baker (2003), Ayers (2012), Marutlulle (2020), O'Driscoll (2016), Krähenbühl (2022), Blackstone & Stewart (2012), Patel (2021), Morison et al. (2015), Rich et al. (2021)

3.5. Klasse en sociaaleconomische impact

Koropeckyj-Cox et al. (2007), Cronin (2019), Ayers (2012), Marutlulle (2020), Patel (2023), O'Driscoll (2016), Krähenbühl (2022), Símonardóttir (2024), Blackstone & Stewart (2016), Patel (2021), Park (2002), Graham et al. (2019), Rich et al. (2021), Runkles-Pearson (2002)

3.6. Gender en sekseperspectieven

Ayers (2012), Marutlulle (2020), Patel (2023), O'Driscoll (2016), Morison et al. (2015)

3.6.1. Genderbias in onderzoek

Koropeckyj-Cox et al. (2007), Cronin (2019), Mollen Baker (2003), Ayers (2012), Marutlulle (2020), Patel (2023), O'Driscoll (2016), Blackstone & Stewart (2012), Blackstone & Stewart (2016), Rich et al. (2021)

3.6.2. Moederschapsidealen en -normen

Cronin (2019), Mollen Baker (2003), Ayers (2012), Marutlulle (2020), Patel (2023), Mynarska & Rytel (2020), O'Driscoll (2016), Veenhoven (1979), Símonardóttir (2024), Park (2002), Morison et al. (2015), Graham et al. (2019), Rich et al. (2021)

3.6.3. Genderrollen en verwachtingen

Koropecj-Cox et al. (2007), Cronin (2019), Ayers (2012), Marutlulle (2020), Patel (2023), Mynarska & Rytel (2020), O'Driscoll (2016), Krähenbühl (2022), de Meester et al. (2005), Blackstone & Stewart (2012), Símonardóttir (2024), Blackstone & Stewart (2016), Morison et al. (2015), Merz & Liefbroer (2012), Graham et al. (2019)

3.6.4. Impact van gender op sociale perceptie

Koropecj-Cox et al. (2007), Cronin (2019), Mollen Baker (2003), Ayers (2012), Marutlulle (2020), Patel (2023), Mynarska & Rytel (2020), de Meester et al. (2005), Blackstone & Stewart (2012), Símonardóttir (2024), Park (2002), Graham et al. (2019)

4. Stigma en sociale representatie

4.1. Stigma-ervaringen en copingstrategieën

Cronin (2019); Mollen Baker (2003); Ayers (2012); Marutlulle (2020); Patel (2023); O'Driscoll (2016); Krähenbühl (2022); Veenhoven (1979); Blackstone & Stewart (2012); Símonardóttir (2024); Park (2002); Pesando (2019); Morison et al. (2015); Graham et al. (2019); Rich et al. (2021); Runkles-Pearson (2002)

4.2. Mediarepresentaties

Koropecj-Cox et al. (2007); Cronin (2019); Mollen Baker (2003); Ayers (2012); O'Driscoll (2016); Símonardóttir (2024); Park (2002); Graham et al. (2019)

4.3. Percepties van anderen

Koropecj-Cox et al. (2007); Cronin (2019); Mollen Baker (2003); Ayers (2012); Marutlulle (2020); Patel (2023); O'Driscoll (2016);

Krähenbühl (2022); de Meester et al. (2005); Veenhoven (1979); Blackstone & Stewart (2012); Símonardóttir (2024); Park (2002); Pesando (2019); Morison et al. (2015); Graham et al. (2019); Runkles-Pearson (2002)

5. Macht, reproductieve keuzes en rechtvaardigheid

5.1. Beperkingen in toegang tot anticonceptie/sterilisatie

Koropecj-Cox et al. (2007); Cronin (2019); Ayers (2012); Marutlulle (2020); Patel (2023); Dillarstone et al. (2023); Veenhoven (1979); Patel (2021); Rich et al. (2021)

5.2. Invloed van medische en psychologische discoursen

Koropecj-Cox et al. (2007); Cronin (2019); Mollen Baker (2003); Ayers (2012); Marutlulle (2020); Patel (2023); O'Driscoll (2016); Park (2002)

5.3. Reproductieve rechten en wetgeving

Cronin (2019); Mollen Baker (2003); Ayers (2012); Marutlulle (2020); Patel (2023); O'Driscoll (2016); Dillarstone et al. (2023); Krähenbühl (2022); Blackstone & Stewart (2012); Símonardóttir (2024); Park (2002); Morison et al. (2015); Graham et al. (2019); Runkles-Pearson (2002)

5.4. Reproductieve druk en normativiteit

Koropecj-Cox et al. (2007); Cronin (2019); Mollen Baker (2003); Ayers (2012); Marutlulle (2020); Patel (2023); Mynarska & Rytel (2020); O'Driscoll (2016); Dillarstone et al. (2023); Veenhoven (1979); Símonardóttir (2024); Pesando (2019); Morison et al. (2015); Graham et al. (2019); Rich et al. (2021); Runkles-Pearson (2002)

6. Maatschappelijke positionering en beleving

6.1. Feministische en filosofische perspectieven

Cronin (2019); Ayers (2012); Marutlulle (2020); Patel (2023); O'Driscoll (2016); Krähenbühl (2022); Símonardóttir (2024); Park (2002); Graham et al. (2019)

6.2. Individualisering en neoliberale discoursen

Cronin (2019); Ayers (2012); Marutlulle (2020); Patel (2023); O'Driscoll (2016); Krähenbühl (2022); de Meester et al. (2005); Símonardóttir (2024); Blackstone & Stewart (2016); Park (2002); Merz & Liefbroer (2012); Rich et al. (2021); Runkles-Pearson (2002)

6.3. Positieve framing

Koropecj-Cox et al. (2007); Mollen Baker (2003); O'Driscoll (2016); Dillarstone et al. (2023); Krähenbühl (2022); Blackstone & Stewart (2016); Pesando (2019); Merz & Liefbroer (2012); Runkles-Pearson (2002)

6.4. Relatievorming en partnerdynamieken

Koropecj-Cox et al. (2007); Cronin (2019); Mollen Baker (2003); Ayers (2012); Marutlulle (2020); Patel (2023); Mynarska & Rytel (2020); O'Driscoll (2016); de Meester et al. (2005); Blackstone & Stewart (2012); Veenhoven (1979); Blackstone & Stewart (2016); Rich et al. (2021)

BIJLAGE 3: GENERATIEVE AI-GEBRUIK

Binnen de opleiding Gender en Diversiteit volgen we de [UGent richtlijnen](#) voor een verantwoord gebruik van generatieve AI. Je wordt ook uitgenodigd op Ufora voor het doorlopen van het Ufora-leerpad "[Generatieve AI – van leren tot creëren](#)".

De ingevulde versie is een verplichte bijlage bij de masterproef.

Naam: Saar De Coster

Studentnummer: 02301284

Gelieve met 'x' aan te duiden wat van toepassing is en vul aan indien nodig.

- ☐ Ik heb geen GAI-tool gebruikt.
- X
Ik heb een of meerdere GAI-tools gebruikt.

Welke? ChatGPT en Notebooklm

Gelieve met 'x' aan te duiden wat van toepassing is, vermeld welk tool(s) je heb gebruikt en omschrijf hoe je de tool(s) hebt gebruikt.

Ik heb een GAI-tool gebruikt als:

- ☐ Ideeënverstrekker (bijvoorbeeld: brainstorm met de tool over een bepaald thema, bereid een discussie voor door argumenten te laten genereren, enz.)

Specificeer GAI-tool(s):

Omschrijving:

- ☐ Zoekmachine (bijvoorbeeld: extra literatuur zoeken over een bepaald onderwerp, enz.)

Specifieer GAI-tool(s):

Omschrijving:

X Schrijffassistent (bijvoorbeeld: spellings- en typfouten laten verbeteren, een tekst formeler laten schrijven, enz.)

Specifieer GAI-tool(s): ChatGPT

Omschrijving: vooral gebruikt voor spelfouten en grammaticale fouten te detecteren of soms zinnen om te vormen naar mooiere taal.

☐ Ontwerper (bijvoorbeeld: maak een nieuwe, unieke afbeelding, enz.)

Specifieer GAI-tool(s):

Omschrijving:

☐ Oefentool (bijvoorbeeld: gebruik de tool als een buddy en vraag extra uitleg bij specifieke leerstof, vraag om extra oefeningen te maken, enz.).

Specifieer GAI-tool(s):

Omschrijving:

☐ Data-analyse (bijvoorbeeld: berekenen van data, scatterplot genereren, enz.)

Specifieer GAI-tool(s):

Omschrijving:

X Efficiëntie bevorderen (bijvoorbeeld: samenvatten van bestaande teksten, bronnenlijst in APA-stijl zetten enz.)

Specifieer GAI-tool(s): ChatGPT en Notebooklm

Omschrijving:

1. Bij het uitschrijven van mijn resultaten schreef ik zowel resultaten op per memo als per deelcode, alsook de verbinding met mijn theoretisch kader, deze tekst was daarom soms nogal chaotisch, dus ik gebruikte ChatGPT om ze in een logische volgorde en samenhangende tekst te zetten.
2. Samenvatten van mijn artikelen nadat ik ze had gelezen om erna nog eens te lezen bij het uitschrijven zodat ik niks vergeet. Dit vooral met behulp van NotebookLM

X Ik heb de tools op een andere manier gebruikt.

Specificeer GAI-tool(s): ChatGPT

Omschrijving: Soms gebruikt om te vragen of een deeltje goed was en of ik dingen zou kunnen beter doen. Het aanpassen deed ik wel zelf.

[Ik verklaar dat ik](#)

- X bovenstaande gegevens naar waarheid heb ingevuld.
- X het Ufora-leerpad “Generatieve AI – van leren tot creëren” heb doorlopen.